

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ
УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кафедра державно-
правових дисциплін
інституту права та безпеки

НОРМОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО
ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ТА
ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

підготовки фахівців освітнього
ступеня «магістр» освітньо-
професійної програми Право
спеціальність D8 «Право»
2025 рік набору

м. Одеса
2025

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра державно-правових дисциплін інституту права та безпеки**

НОРМОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ
СЕМІНАРСЬКИХ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ**

підготовки фахівців освітнього ступеня «магістр»

освітньо-професійної програми Право

спеціальність D8 «Право»

2025 рік набору

Протокол кафедри державно-правових дисциплін ІПБ ОДУВС

від 25 липня 2025 р. № 7)

Розробник:

Львова Є.О., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри державно-правових дисциплін ІПБ ОДУВС

М54 Методичні рекомендації щодо проведення семінарських та практичних занять затверджені на засіданні кафедри державно-правових дисциплін/ — Одеса: ОДУВС, 2025. — 72 с.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	С	п	інд	ср.		л	С	п	інд	ср.
	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовний модуль 1												
Тема 1. Нормотворча діяльність як навчальна дисциплін	9	2	2			5	9	-	2			7
Тема 2. Правотворча діяльність як вид юридичної діяльності	9	2	2			5	9	2				7
Тема 3. Нормативно-правовий акт як основна форма права	9	2	2			5	11	2	2			7
Тема 4. Нормотворча юридична техніка.	9	2	2			5	7	-	-			7
Тема 5. Експертиза нормативно-правових актів	9	2	2			5	7	-	-			7
Змістовний модуль 2												
Тема 6. Правотворча діяльність Верховної Ради України та законодавчий процес	11	2	4			5	11	2	2			7
Тема 7. Правотворча діяльність Президента України	9	2	2			5	8	-	-			8
Тема 8. Правотворча діяльність Кабінету Міністрів України	9	2		2		5	8	-	-			8
Тема 9. Локальна нормотворчість як особливий вид підзаконної діяльності	9	-		4		5	12	2	2			8
Тема 10. Організаційний механізм адаптації законодавства України до законодавства ЄС	7	-		2		5	8	-	-			8
Усього годин на навчальну дисципліну	90	16	16	8		50	90	8	8			74

Теми семінарських занять
(денна форма навчання)

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Нормотворча діяльність як навчальна дисципліна	2
2.	Правотворча діяльність як вид юридичної діяльності	2
3.	Нормативно-правовий акт як основна форма права	2
4.	Нормотворча юридична техніка	2
5.	Експертиза нормативно-правових актів	2
6.	Правотворча діяльність Верховної Ради України та законодавчий процес	4
7.	Правотворча діяльність Президента України	2
	Усього	16

Теми семінарських занять
(заочна форма навчання)

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Правотворча діяльність як вид юридичної діяльності	2
2.	Нормативно-правовий акт як основна форма права	2
3.	Правотворча діяльність Верховної Ради України та законодавчий процес	2
4.	Локальна нормотворчість як особливий вид підзаконної діяльності	2
	Усього	8

Теми практичних занять
(денна форма навчання)

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Правотворча діяльність Кабінету Міністрів України	2
2.	Локальна нормотворчість як особливий вид підзаконної діяльності	4
3.	Організаційний механізм адаптації законодавства України до законодавства ЄС	2
	Усього	8

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ НА ТЕМУ №1 «НОРМОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА»

(2 години)

(форма проведення – наукова дискусія, обговорення, круглий стіл)

Мета заняття: ознайомлення із обсягом теоретичних знань здобувачів вищої освіти щодо сутності і значення нормотворчої діяльності як навчальної дисципліни.

Набуття вмінь та навичок: самостійно працювати з нормативно-правовими актами та науковою літературою за тематикою дисципліни. Підготовка до семінарського заняття.

Під час підготовки до семінарського заняття здобувачу пропонується виконати наступні завдання: опрацювати теоретичний матеріал та нормативно-правову базу України з теми заняття. Очікувані навчальні результати:

- ознайомлення із нормативно-правовою діяльністю Президента України та органів публічної влади, які реалізують правотворчу державну політику в Україні,
- дослідження основних нормативно-правових актів як основних джерел права;
- набуття навичок роботи із нормативно-правовими актами України.

Самостійна робота: вивчити проблемні питання нормотворчої юридичної техніки та навести приклади. Порядок проведення заняття: Аудиторна робота: обговорення поставлених питань, обґрунтування відповідей, дискусії (семінар, круглий стіл або дебати).

Питання для обговорення:

1. Поняття, предмет та об'єкт навчальної дисципліни «Нормотворча діяльність».
2. Методологія навчальної дисципліни «Нормотворча діяльність».
3. Структура навчальної дисципліни «Нормотворча діяльність».
4. Місце навчальної дисципліни «Нормотворча діяльність» в системі юридичних наук.

5. Положення Конституції України та правова доктрина про особливості нормотворчої діяльності в Україні.

Методичні рекомендації: Під час підготовки до семінарського заняття здобувач повинен ознайомитися з базовими підходами до визначення ознак нормотворчої діяльності та законспектувати основні положення. Для надання характеристики основних ознак нормотворчої діяльності як навчальної дисципліни варто ознайомитися із запропонованою літературою та документальною базою. Для успішної підготовки до семінарського заняття варто зупинити увагу на основних вимогах та підходах до оприлюднення сутності законодавчого забезпечення організації нормотворчої (правотворчої) діяльності.

Самостійна робота:

1. Вкажіть та зробіть аналіз праць провідних вітчизняних та іноземних науковців, що досліджують проблематику нормотворчої діяльності.
2. Складіть схематичне зображення співвідношення предмета та об'єкта нормотворчої діяльності як навчальної дисципліни.
3. Намалюйте таблицю, в якій зазначте структурні елементи правовідносин, що виникають в процесі нормотворчої діяльності, та їх ознаки.

Рекомендовані нормативно-правові акти:

1. Конституція України: Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28.06.1996; URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>
2. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності": Указ Президента України від 10.06.1997 № 503/97 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/503/97#Text> Проект Закону України «Про правотворчу діяльність» №5707 від 25.06.2021. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72355.
3. Про затвердження Порядку проведення органами юстиції перевірок стану правової роботи та систематизації законодавства: наказ Міністерства юстиції

4. Рішення Конституційного Суду України № 10-рп/99 від 14 грудня 1999 р. у справі за конституційними поданнями 51 народного депутата України про офіційне тлумачення положень статті 10 Конституції України щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її у навчальному процесі в навчальних закладах України (справа про застосування української мови) // Офіційний вісник України. — 2000. — № 4 — Ст. 125.

Рекомендована література:

1. Законодавче забезпечення формування та реалізації державної політики України в умовах воєнного стану [Текст]: колект. монографія: у 4 т. / заг. ред.: Р. О. Стефанчук, І. М. Мищак, Л. А. Савченко; Ін-т законодавства Верхов. Ради України. - Київ: Людмила, 2022. Т. 3: Забезпечення прав і свобод людини в умовах воєнного стану: правові, психологічні, соціогуманітарні аспекти / [М. О. Баймуратов та ін.] ; відп. ред. т. О. Л. Копиленко. 2022. 319 с.
2. Теорія та практика побудови і розвитку демократичної, соціальної, правової держави в Україні у контексті євроінтеграції: колективна монографія / Л.Г. Матвєєва, І.Й. Магновський, Л.Б. Тарасенко та ін. Одеса: РВВ ОДУВС, 2021, 290 с.
3. Скрипнюк О.В. Курс сучасного конституційного права України. Х.: Право, 2009. 468 с.
4. Чорнолуцький Р.В. Нормопроекування як конститууюча форма соціального проектування. Держава і право. Юридичні і політичні науки. 2014. Вип. 64. С.65-74.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ НА ТЕМУ №2 « ПРАВОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ВИД ЮРИДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

(2 години)

(форма проведення – наукова дискусія, семінар-тренінг)

Мета заняття: закріплення теоретичних знань щодо сутності нормативноправової діяльності як виду юридичної діяльності.

Набуття вмінь та навичок: самостійно працювати з нормативно-правовими актами та науковою літературою за тематикою дисципліни.

Підготовка до семінарського заняття. Під час підготовки до семінарського заняття здобувачу вищої освіти пропонується виконати наступні завдання: опрацювати теоретичний матеріал та нормативно-правову базу України з теми заняття.

Очікувані навчальні результати:

- ознайомлення із нормативно-правовою діяльністю інституцій, які реалізують державну політику в Україні;
- дослідження основних актів органів публічної влади України як основних джерел права; - набуття навичок роботи із нормативно-правовими актами України.

Самостійна робота: вивчити змістовне наповнення нормативно-правових актів та навести приклади.

Порядок проведення заняття:

Аудиторна робота: обговорення поставлених питань, обґрунтування відповідей, дискусії (семінар, круглий стіл або дебати).

Питання для обговорення:

1. Правова нормотворча діяльність як вид юридичної діяльності.
2. Співвідношення понять «нормотворчість», «правотворчість» та «законотворчість», «нормоутворення».
3. Суб'єкти нормотворчої діяльності, нормотворча компетенція та результат нормотворчої діяльності.
- 4 . Форма (джерело) права як спосіб зовнішнього прояву юридичних норм.

5. Принципи нормотворчості: гуманізм, демократизм, гласність, законність, науковість, системність, техніко-юридична досконалість, професіоналізм.

6. Функції нормотворчої діяльності.

7. Систематизація законодавства: поняття, форми, види.

8. Нормотворчий процес. Стадії нормотворчого процесу.

9. Види нормотворчої діяльності: за юридичною силою нормативно-правових актів; за суб'єктами нормотворчості; за способом формування норм права.

10. Планування нормотворчої діяльності, його види.

Ключові поняття: нормотворча діяльність, правотворча діяльність, нормотворчий процес, суб'єкти нормотворчості, форма права, принципи нормотворчості, стадії нормотворчої діяльності

Методичні рекомендації

При вивченні даної теми здобувач вищої освіти повинен розмежовувати поняття «нормотворчість», «правотворчість» та «законотворчість» та розуміти відмінності між нормотворчістю від нормоутворення. При підготовці до семінарського заняття здобувач вищої освіти повинен ознайомитися з базовими принципами нормотворчості та законспектувати їх основні положення.

Для надання характеристики нормотворчого процесу та його стадій слід ознайомитися із запропонованою літературою та нормативноправовою базою, що стосується даного питання. Для успішної підготовки до семінарського заняття варто зупинити увагу на суб'єктах нормотворчої діяльності, їх компетентності та результатах нормотворчої діяльності. Визначити види форм права, що можуть прийматися в результаті нормотворчої діяльності суб'єктів нормотворчої діяльності. Також необхідно ознайомитись з особливостями планування нормотворчої діяльності, його види, необхідно звернути увагу на специфіку правового регулювання нормотворчої діяльності. Для успішного засвоєння даної теми семінарського заняття магістру необхідно повторити лекційний матеріал, ознайомитися з основною навчальною літературою, законспектувати основні положення.

Теми для самостійного опрацювання та есе:

1. Поняття та ознаки нормативно-правових актів
2. Закон в системі нормативно-правових актів України, його співвідношення з підзаконними нормативно-правовими актами.
3. Особливості впровадження у нормотворчості європейських стандартів з прав людини.
4. Конвенція та практика Європейського суду з прав людини як джерела права.

Питання для самоконтролю:

1. Співвідношення понять «правотворча діяльність» («нормотворча діяльність») та «правове регулювання».
2. Поняття та види юридичної діяльності.
3. Нормотворча діяльність (нормотворчість): підходи до визначення поняття.
4. Співвідношення понять «нормотворчість», «правотворчість» та «законотворчість».
5. Співвідношення понять «нормотворчість» та «нормоутворення».
6. Суб'єкти нормотворчої діяльності.
7. Нормотворча компетенція.
8. Співвідношення понять «результат нормотворчості» та «форма (джерело) права».
9. Поняття та види форм (джерел) права.
10. Загальна характеристика форм (джерел) права в Україні.
11. Принципи нормотворчої діяльності.
12. Функції нормотворчої діяльності.
13. Поняття та форми систематизації законодавства.
14. Види систематизації законодавства.
15. «Вузьке» та «широке» поняття нормотворчого процесу.
16. Стадії нормотворчого процесу.
17. Види нормотворчої діяльності за юридичною силою нормативноправових актів, що приймаються.
18. Види нормотворчої діяльності за суб'єктами нормотворчості.
19. Види нормотворчої діяльності за способом формування норм права.

20. Планування нормотворчої діяльності, його види.

Приклади тестів для перевірки засвоєних знань:

1. Правова нормотворчість — це:

А. Діяльність, спрямована на підготовку і видання нормативно-правових актів.

Б. Діяльність, пов'язана із встановленням (санкціонуванням), зміною, скасуванням юридичних норм.

В. Всі відповіді правильні.

Г. Немає жодної правильної відповіді.

2. Поняття «правова нормотворчість» та «законотворчість» — це:

А. Тотожні поняття.

Б. Поняття «правова нормотворчість» є більш широким ніж «законотворчість».

В. Поняття «законотворчість» є більш широким ніж «правова нормотворчість».

Г. Самостійні і не пов'язані між собою поняття.

3. Поняття «нормотворчість» та «нормоутворення» — це:

А. Тотожні поняття.

Б. Поняття «нормотворчість» є більш широким ніж «нормоутворення».

В. Поняття «нормоутворення» є більш широким ніж «нормотворчість».

Г. Самостійні і не пов'язані між собою поняття.

4. Діяльність, що включає всі форми і засоби виникнення, розвитку та зміни права, — це:

А. Нормотворчість.

Б. Нормоутворення.

В. Законотворчість.

Г. Правотворчість.

5. Суб'єктами нормотворчої діяльності є:

А. Народ.

Б. Держава.

В. Всі відповіді правильні.

Г. Немає жодної правильної відповіді.

6. Компетенція суб'єкта нормотворчості — це:

А. Закріплена нормативно-правовими актами сукупність його прав і обов'язків у сфері нормотворчості.

Б. Закріплена нормативно-правовими актами сукупність його повноважень у сфері нормотворчості.

В. Всі відповіді правильні.

Г. Немає жодної правильної відповіді.

7. Компетенція суб'єкта нормотворчості визначається:

А. Конституцією.

Б. Законодавчими актами.

В. Підзаконними нормативно-правовими актами.

Г. Всі відповіді правильні.

8. Що з нижченаведеного не є джерелом (формою) права:

А. Нормативно-правовий договір.

Б. Правовий прецедент.

В. Правозастосовний акт.

Г. Нормативно-правовий акт.

9. Письмовий документ компетентного органу держави (або уповноваженого нею органу місцевого самоврядування), що містить юридичні норми – це:

А. Правовий звичай.

Б. Правовий прецедент.

В. Нормативно-правовий договір.

Г. Нормативно-правовий акт.

10. Двостороння або багатостороння угода, що містить юридичні норми, – це:

А. Правовий звичай.

Б. Правовий прецедент.

В. Нормативно-правовий договір.

Г. Нормативно-правовий акт.

Рекомендована література:

1. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л.

- Богачова та ін.; За ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2002. 432 с.
2. Ковальський В. С., Козінцев І. П. Правотворчість: теоретичні та логічні засади. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 192 с.
3. Кодифікація законодавства України: теорія, методологія, техніка / Ю. С. Шемшученко, О. І. Ющик, Л. М. Горбунова, М. О. Теплюк, Л. В. Гульченко, В. І. Риндюк; За заг. ред. О. І. Ющика. Київ: Парламентське вид-во, 2007. 208 с.
4. Нормотворча діяльність: Збірник нормативно-правових актів та методичних рекомендацій. Київ: Видавничий «Дім Ін Юре», 2001. 288 с.
5. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: Навч. посібник. Вид. 9-е, зі змінами. Львів: Край, 2007. 192 с.
6. Скакун О. Ф. Теория государства и права: Учебник. Харьков: Консум; Унт внутр. дел, 2000. 704 с.
7. Теорія та практика побудови і розвитку демократичної, соціальної, правової держави в Україні у контексті євроінтеграції: колективна монографія / Л.Г. Матвєєва, І.Й. Магновський, Л.Б. Тарасенко та ін. Одеса: РВВ ОДУВС, 2021, 290 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ НА ТЕМУ №3 «НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АКТ ЯК ОСНОВНА ФОРМА ПРАВА»

(2 години)

(форма проведення – наукова дискусія, семінар-тренінг)

Мета заняття: закріплення теоретичних знань щодо сутності нормативноправового акта як основної форми права.

Набуття вмінь та навичок: самостійно працювати з нормативно-правовими актами та науковою літературою за тематикою дисципліни.

Підготовка до семінарського заняття. Під час підготовки до семінарського заняття здобувачу пропонується виконати наступні завдання: опрацювати теоретичний матеріал та нормативно-правову базу України з теми заняття.

Очікувані навчальні результати:

- ознайомлення із нормативно-правовою діяльністю інституцій, які реалізують державну політику в Україні;
- дослідження основних актів органів публічної влади України як основних джерел права;
- набуття навичок роботи із нормативно-правовими актами України.

Самостійна робота: вивчити змістове наповнення нормативно-правових актів та навести приклади.

Порядок проведення заняття:

Аудиторна робота: обговорення поставлених питань, обґрунтування відповідей, дискусії (семінар, круглий стіл або дебати).

Питання для обговорення:

1. Поняття та ознаки нормативно-правових актів.
2. Юридична сила нормативно-правових актів.
3. Види нормативно-правових актів.
4. Закони та підзаконні нормативно-правові акти.
5. Види законодавчих актів за значенням і місцем у системі законодавства.
6. Види підзаконних нормативно-правових актів. за суб'єктами нормотворчості.

7. Чинність та дія нормативно-правових актів.
8. Дія нормативно-правових актів у часі, просторі та за колом осіб.
9. Система нормативно-правових актів: склад та ієрархія.

Методичні рекомендації:

При підготовці до семінарського заняття здобувач повинен ознайомитися з базовими підходами до визначення поняття нормативно-правовий акт та його ознаками та законспектувати основні положення.

Для надання характеристики основних видів нормативно-правових актів слід ознайомитися із запропонованою літературою та документальною базою. Для успішної підготовки до семінарського заняття варто зупинити увагу на основних підходах до систематизації нормативно-правових актів та їх ієрархії, визначити місце підзаконних нормативно-правових актів в системі законодавства. Також необхідно ознайомитись з особливостями дії нормативно-правових актів у часі, просторі та за колом осіб. Опрацьовуючи питання стосовно нормативно-правового акту, необхідно звернути увагу на суб'єктів нормотворчості.

Теми для самостійного опрацювання та есе:

1. Порядок державної реєстрації нормативно-правових актів.
2. Система нормативно-правових актів України: основні напрями вдосконалення.
3. Роль та місце підзаконних актів в системі нормативно-правових актів.
4. Особливості дії нормативно-правових актів у часі, просторі та за колом осіб.

Приклади тестових завдань для перевірки засвоєних знань:

1. Офіційний документ, прийнятий компетентними суб'єктами нормотворчості у визначених законом порядку і формі, який містить юридичні норми, - це:

А. Акт застосування юридичних норм.

Б. Нормативно-правовий акт.

В. Акт тлумачення юридичних норм. Г. Інтерпретаційний правовий акт.

2. Поняття «нормативно-правовий акт» та «нормативний акт» є:

А. Тотожніми поняттями.

Б. Поняття «нормативний акт» ширше, ніж поняття «нормативноправовий акт».
В. Поняття «нормативно-правовий акт» ширше, ніж поняття «нормативний акт». Г. Є не пов'язаними між собою поняттями.

3. Поняття «нормативно-правовий акт» та «правовий акт» є:

А. Тотожними поняттями.

Б. Поняття «правовий акт» ширше, ніж поняття «нормативноправовий акт».

В. Поняття «нормативно-правовий акт» ширше, ніж поняття «правовий акт». Г.
Є не пов'язаними між собою поняттями.

4. Зміст нормативно-правового акту це:

А. Нові юридичні норми.

Б. Зміна чинних юридичні норми.

В. Скасування чинних юридичні норми.

Г. Всі відповіді правильні.

5. Специфічна властивість нормативно-правового акта, що характеризує його співвідношення з іншими нормативноправовими актами в залежності від ступеню формальної обов'язковості юридичних норм, які в ньому вміщено, та визначається місцем відповідного органу в апараті держави, — це:

А. Офіційний характер нормативно-правового акта.

Б. Юридична сила нормативно-правового акта.

В. Документальне оформлення нормативно-правового акта.

Г. Нормотворча компетенція.

6. Нормативно-правові акти за суб'єктами ухвалення поділяються на:

А. Загальнообов'язкові, спеціальні та локальні.

Б. Конституції, закони, кодекси, укази, постанови, рішення, розпорядження, накази та ін.

В. Акти народу, державних органів і організацій, недержавних органів і організацій та спільні акти.

Г. Загальні та конкретизаційні.

7. Нормативно-правові акти за зовнішньою формою поділяються на:

А. Загальнообов'язкові, спеціальні та локальні.

Б. Конституції, закони, кодекси, укази, постанови, рішення, розпорядження, накази та ін.

В. Цивільні, кримінальні, адміністративні, кримінальнопроцесуальні, адміністративно-процесуальні та ін.

Г. Загальні та конкретизаційні.

8. Нормативно-правові акти за сферою дії поділяються на:

А. Загальнообов'язкові, спеціальні та локальні.

Б. Конституції, закони, кодекси, укази, постанови, рішення, розпорядження, накази та ін.

В. Невизначно-строкові та визначно-строкові.

Г. Загальні та конкретизаційні.

9. Критерії, що покладені в основу класифікації видів нормативноправових актів, такі:

А. Галузі законодавства.

Б. Юридична сила нормативно-правових актів.

В. Час дії нормативно-правових актів.

Г. Сфера дії нормативно-правових актів.

10. Нормативно-правовий акт, що видається уповноваженими на те органами на основі закону, відповідно до закону і для його виконання, — це:

А. Правозастосовчий правовий акт.

Б. Підзаконний нормативно-правовий акт.

В. Законодавчий акт.

Г. Інтерпретаційний правовий акт.

Рекомендована література:

1. Гульченко Л. В. Чинність як передумова дії закону // Правова держава. Випуск 15. Київ: Інститут держави і права ім. В. М.Корецького НАН України, 2004. С. 512- 519.

2. Ковальський В. С., Козінцев І. П. Правотворчість: теоретичні та логічні засади. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 192 с.

3. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: Навч. посібник. Вид. 9-е, зі змінами. Львів: Край, 2007. 192 с.
4. Скаун О. Ф. Теория государства и права: Учебник. Харьков: Консум; Ун-т внутр. дел, 2000. 704 с.
5. Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
6. Теорія та практика побудови і розвитку демократичної, соціальної, правової держави в Україні у контексті євроінтеграції: колективна монографія / Л.Г. Матвєєва, І.Й. Магновський, Л.Б. Тарасенко та ін. Одеса: РВВ ОДУВС, 2021, 290 с.
7. Ющик О. І. Законодавчі акти в системі законодавства України //Парламентська реформа: теорія та практика: Зб. наук. пр. Київ: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2001. Вип. 6. С. 151-161.
8. Ющик О. І. Теоретичні основи законодавчого процесу: Монографія. Київ: Парламентське вид-во, 2004. 519 с.
9. Ющик О. І. Указ – ще не указ: Про конституційність, чинність, дію, зупинення та інше указу Президента України від 2 квітня 2007 року. Голос України. 24 квітня 2007 року. № 72 (4072). С. 3.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ НА ТЕМУ №4 «НОРМОТВОРЧА ЮРИДИЧНА
ТЕХНІКА»
(2 години)

(форма проведення – наукова дискусія, семінар-тренінг)

Мета заняття: закріплення теоретичних знань щодо сутності нормативноправового акта як основної форми права.

Набуття вмінь та навичок: самостійно працювати з нормативно-правовими актами та науковою літературою за тематикою дисципліни.

Підготовка до семінарського заняття. Під час підготовки до семінарського заняття здобувачу пропонується виконати наступні завдання: опрацювати теоретичний матеріал та нормативно-правову базу України з теми заняття.

Очікувані навчальні результати:

- ознайомлення із нормативно-правовою діяльністю інституцій, які реалізують державну політику в Україні;
- дослідження основних актів органів публічної влади України як основних джерел права;
- набуття навичок роботи із нормативно-правовими актами України.

Самостійна робота: вивчити змістове наповнення нормативно-правових актів та навести приклади.

Порядок проведення заняття:

Аудиторна робота: обговорення поставлених питань, обґрунтування відповідей, дискусії (семінар, круглий стіл або дебати).

Питання для обговорення:

1. Поняття та види юридичної техніки.
2. Нормотворча техніка, її форми.
3. Мовна форма нормотворчої техніки: офіційно-документальний стиль та його основні риси та термінологія нормативно-правових актів.
4. Логічна форма нормотворчої техніки: нормативна побудова та співвідношення юридичної норми і статті нормативно-правового акта.
5. Юридична конструкція та галузева типізація.

6. Правові положення та їх види.

7. Прийоми формулювання правових положень: прийоми визначення понять через перерахування та через рід і видову відмінність; прийом класифікації понять; прийом «підміни понять»; оціночні поняття; юридичні презумпції та фікції.

8. Прийоми встановлення зв'язків між правовими положеннями: прийоми посилення та відсилання; прийом повторення (відтворення) правових положень.

9. Правове регулювання вимог нормотворчої техніки.

Методичні рекомендації: При підготовці до семінарського заняття здобувач повинен ознайомитися з базовими підходами до визначення правил, особливостями нормотворчої техніки та його ознаками, та законспектувати основні положення. Для надання характеристики основних типів нормативно-правових актів слід ознайомитися із запропонованою літературою та документальною базою. Для успішної підготовки до семінарського заняття варто зупинити увагу на основних видах юридичних конструкцій. Також необхідно ознайомитись з особливостями вимог нормотворчої техніки. Опрацьовуючи питання стосовно встановлення зв'язків між правовими положеннями, необхідно зробити аналіз чинних нормативно-правових актів за суб'єктом видання.

Завдання для самостійної підготовки:

1. Опрацювати Постанову Кабінету Міністрів України від 11 грудня 1999 року №2263 «Про затвердження Типового регламенту місцевої державної адміністрації» та визначити проблемні питання нормотворчої діяльності органів публічної влади за сучасних умов державотворення.

2. Навести власний приклад нормативно-правового акту органу публічної влади, що потребує виправлення.

Відповідь обґрунтуйте. Теми для самостійного опрацювання та есе:

1. Завдання й принципи нормотворчої техніки.

2. Проблемні питання лінгвістичного формулювання правових норм.

3. Правове закріплення юридико-технічних засобів та правил.

4. Юридичні конструкції як засоби юридичної техніки.

Рекомендована література:

1. Закон України "Про центральні органи виконавчої влади" від 17.03.2011 // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>

2. Ковальський В. С., Козінцев І. П. Правотворчість: теоретичні та логічні засади. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 192 с.

3. Теорія та практика побудови і розвитку демократичної, соціальної, правової держави в Україні у контексті євроінтеграції: колективна монографія / Л.Г. Матвєєва, І.Й. Магновський, Л.Б. Тарасенко та ін. Одеса: РВВ ОДУВС, 2021, 290 с.

4. Про затвердження Порядку проведення органами юстиції перевірок стану правової роботи та систематизації законодавства: наказ Міністерства юстиції України від 18 січня 2012 № 91/5. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0067-12/page>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ НА ТЕМУ №5 «ЕКСПЕРТИЗА НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ»

(2 години)

(форма проведення – наукова дискусія, семінар-тренінг)

Мета заняття: закріплення теоретичних знань щодо сутності експертизи нормативно-правових актів та її видів, та особливостей проведення. Набуття вмінь та навичок: самостійно працювати з нормативно-правовими актами та науковою літературою за тематикою дисципліни.

Підготовка до семінарського заняття. Під час підготовки до семінарського заняття здобувачу пропонується виконати наступні завдання: опрацювати теоретичний матеріал та нормативно-правову базу України з теми заняття. Очікувані навчальні результати:

- ознайомлення із нормативно-правовою діяльністю інституцій, які реалізують правотворчу державну політику в Україні та дотичні до питань проведення експертизи нормативно-правових актів; - дослідження основних актів органів публічної влади України як основних джерел права; -

набуття навичок роботи із нормативно-правовими актами України. Самостійна робота: вивчити проблемні питання нормотворчої юридичної техніки та навести приклади.

Порядок проведення заняття: Аудиторна робота: обговорення поставлених питань, обґрунтування відповідей, дискусії (семінар, круглий стіл або дебати).

Питання для обговорення:

1. Поняття експертизи нормативно-правових актів, її види.
2. Правова експертиза нормативно-правових актів.
3. Особливості наукової правової експертизи проекту нормативно-правового акта.
3. Особливості наукової правової експертизи проекту нормативно-правового акта.
4. Експертиза нормативно-правових актів на відповідність Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та *acquis communautaire*.
5. Гендерно-правова експертиза нормативно-правових актів.
6. Фінансово-економічна експертиза нормативно-правових актів.
7. Громадська експертиза нормативно-правових актів.
8. Антикорупційна експертиза нормативно-правових актів.

Методичні рекомендації: При підготовці до семінарського заняття здобувач повинен ознайомитися з базовими підходами до визначення поняття експертизи нормативноправового акту та його ознаками та законспектувати основні положення. Для надання характеристики основних видів експертизи нормативно-правових актів слід ознайомитися із запропонованою літературою та документальною базою. Для успішної підготовки до семінарського заняття варто зупинити увагу на основних вимогах та підходах до проведення експертизи нормативноправових актів. Також необхідно необхідно звернути

увагу на компетенцію суб'єктів нормотворчості з питань проведення гендерної та антикорупційної експертизи.

Теми для самостійного опрацювання та есе:

1. Порядок правової експертизи нормативно-правових актів.
2. Види правової експертизи проекту нормативно-правових актів.
3. Експертиза нормативно-правових актів на відповідність зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції

Рекомендовані нормативно-правові акти:

1. Деякі питання проведення антикорупційної експертизи. Порядок проведення антикорупційної експертизи : наказ Міністерства юстиції України від 18.03.2015 № 383/5 // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0303-15#n7>
2. Методичні рекомендації щодо проведення правової експертизи проектів нормативно-правових актів: схвалено постановою колегії Мін'юсту України від 21.11.2000 № 41 // [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/va041323-00_F1%EF%E5%F0%F2
3. Порядок подання нормативно-правових актів на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України та проведення їх державної реєстрації: затверджено наказом Мін'юсту від 12.04.2005 № 34/5 (чинний у ред. наказу Міністерства юстиції України від 15.05.2013 № 883/5) // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0742-13>
4. Порядок проведення антикорупційної експертизи проектів нормативноправових актів Національним агентством з питань запобігання корупції: затверджено Рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 28.07.2016 № 1 // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1184-16>
5. Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1992 року № 731.

Рекомендована література:

1. Бутенко В.О. Феноменологічні, методологічні та практичні основи правової експертизи юридичних документів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2011. 20 с.
2. Мінкова О.Г. Експертне забезпечення правотворчості в Україні: теоретико-правова характеристика : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2016. 21 с. 4.
3. Богачова Л.Л. Вимоги до підзаконного нормативно-правового акта як офіційного документа. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція, 2017. Вип. 29 (1). С. 16–19.
4. Дідич Т.О. Правова експертиза проектів нормативно-правових актів як необхідна складова нормопроєктування: ознаки, методи, функції та завдання. Часопис Київського університету права, 2003. № 3. С. 14–17.
5. Загинець З.А. Правова експертиза як засіб виявлення недоліків тексту кримінального закону України: загальнотеоретичний аспект. Часопис Київського університету права, 2013. № 4. С. 270–273.
6. Манько Д.Г. Технології проведення правової експертизи юридичних документів. Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету : збірник. Одеса, Фенікс, 2016. Вип. 25. С. 63–67.
7. Перерва Ю.М. Деякі питання експертизи законопроектів в Україні. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2008. № 42. С. 166–171.
8. Тернавська В.М. Місце і роль правового моніторингу та правової експертизи в системі засобів правової політики. Альманах права. 2019. Вип. 10. С. 274–279.
9. Філик Н.В., Рибікова Г.В. Процедура проведення правової експертизи нормативно-правових актів в Україні. Юридичний вісник. 2017. № 2 (43). С. 59–64.
10. Юрчишин В.Д. Поняття та ознаки правової експертизи проектів нормативно-правових актів. Держава і право. 2011. № 51. С. 57–63.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ НА ТЕМУ №6 «ЗАКОНОДАВЧИЙ ПРОЦЕС ТА НОРМОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ»

(2 години)

(форма проведення – наукова дискусія, семінар-тренінг)

Мета заняття: закріплення теоретичних знань законотворчого процесу та нормотворчої діяльності Верховної Ради України.

Набуття вмінь та навичок: самостійно працювати з нормативно-правовими актами та науковою літературою за тематикою дисципліни.

Підготовка до семінарського заняття. Під час підготовки до семінарського заняття здобувачу пропонується виконати наступні завдання: опрацювати теоретичний матеріал та нормативно-правову базу України з теми заняття. Очікувані навчальні результати: - ознайомлення із нормативно-правовою діяльністю Верховної Ради України; - дослідження основних актів парламенту України як джерел права; - набуття навичок роботи із нормативно-правовими актами України.

Самостійна робота: вивчити змістове наповнення нормативно-правових актів та навести приклади.

Порядок проведення заняття: Аудиторна робота: обговорення поставлених питань, обґрунтування відповідей, дискусії (семінар, круглий стіл або дебати).

Питання для обговорення:

1. «Широке» та «вузьке» тлумачення поняття «законодавчий процес».
2. Підготовка законопроекту. Концепція законопроекту. Структура законодавчого акта.
3. Стадії законодавчого процесу: законодавча ініціатива, попередній розгляд законопроекту у парламентських комітетах, розгляд та прийняття законопроекту на пленарних засіданнях парламенту, підписання та оприлюднення (промульгація) закону.
4. Право вето.
5. Види законодавчого процесу: конституційний процес, ординарний (звичайний) та субститутний законодавчий процес.

6. Прийняття законів всеукраїнським референдумом.

7. Особливості прийняття окремих видів законодавчих актів: закон про Державний бюджет України, закони про ратифікацію (денонсацію) міжнародних договорів, закони про внесення змін, кодекси.

8. Правове регулювання законодавчої діяльності.

Ключові поняття: нормативно-правовий акт, законодавчий процес, закон, міжнародний договір, кодекс, законопроект, законодавча ініціатива, стадії законодавчого процесу, конституційний процес, ординарний (звичайний) та субститутний законодавчий процес, право вето, референдум, ратифікація

Методичні рекомендації: Під час вивчення цієї теми здобувач вищої освіти повинен розмежовувати поняття «законодавчий процес» в широкому та вузькому розумінні. Проаналізувати стадії законодавчого процесу: законодавча ініціатива, попередній розгляд законопроекту у парламентських комітетах, розгляд та прийняття законопроекту на пленарних засіданнях парламенту, підписання та оприлюднення (промульгація) закону. Також необхідно ознайомитись з питаннями, що стосуються видів законодавчого процесу: конституційний процес, ординарний (звичайний) та субститутний законодавчий процес. Крім того, для підготовки до семінарського заняття необхідно опрацювати питання, що стосуються прийняття окремих видів нормативно-правових актів: закон про Державний бюджет України, закони про ратифікацію (денонсацію) міжнародних договорів, закони про внесення змін, кодекси. Для успішного засвоєння даної теми семінарського заняття магістру необхідно повторити лекційний матеріал, ознайомитися з основною навчальною літературою, законспектувати основні положення.

Питання для самоконтролю:

1. Що є змістом поняття адаптація законодавства та *acquis communautaire*?
2. Як здійснюється право законодавчої ініціативи?
3. Які є принципи створення концепції законопроекту?
4. Що є змістом права законодавчої ініціативи?
5. Що є змістом поняття законодавчої пропозиції?

6. З'ясуйте поняття: перше читання, друге читання, третє читання.
7. Що є змістом обговорення законопроекту за скороченою та повною процедурою?
8. Що є змістом процедури прийняття законопроекту за основу, відхилення законопроекту, та повернення законопроекту?
9. Назвіть підстави для опублікування законопроекту.
10. З'ясуйте поняття: законодавча поправка та пропозиція.
11. У яких випадках здійснюється відхилення законопроекту, перенесення голосування?
12. Назвіть умови прийняття закону в цілому.
13. Що є змістом процедури підписання закону Головою Верховної Ради?
14. Який зміст мають поняття: санкціонування закону, промудгація закону, єдиний державний реєстр, опублікування закону?

Приклади тестових завдань для перевірки засвоєних знань:

1. Порядок офіційного проходження проекту законодавчого акта в парламенті — це:
 - А. Законодавчий процес у «широкому» розумінні.
 - Б. Нормотворчий процес у «широкому» розумінні.
 - В. Законодавчий процес у «вузькому» розумінні.
 - Г. Нормотворчий процес у «вузькому» розумінні.
2. Що з нижченаведеного не є стадією законодавчого процесу у «вузькому» розумінні?
 - А. Розробка тексту проекту закону.
 - Б. Внесення законопроекту на розгляд парламенту у порядку реалізації права законодавчої ініціативи.
 - В. Розгляд та прийняття законопроекту на пленарних засіданнях парламенту.
 - Г. Підписання та оприлюднення закону.
3. Концепція законопроекту розробляється на стадії:
 - А. Розгляду законопроекту у парламентських комітетах.
 - Б. Розробки тексту проекту закону.

В. Прийняття законопроекту на пленарних засіданнях парламенту.

Г. Включення пропозиції про прийняття відповідного закону в план законопроектних робіт.

4. Структурна частина закону, що стисло визначає його мету, цілі, задачі, мотиви та не містить положень, що мають нормативний характер, — це:

А. Заголовок.

Б. Преамбула.

В. Перехідні положення.

Г. Глава.

5. Структурна частина законодавчого акта, що визначає його форму та предмет правового регулювання, — це:

А. Заголовок.

Б. Преамбула.

В. Реквізити.

Г. Прикінцеві положення.

6. Яка структурна частина законодавчого акта має тимчасовий характер і містить положення щодо врегулювання порядку адаптації існуючих суспільних відносин до вимог, встановлених новим законодавчим актом?

А. Преамбула.

Б. Додатки.

В. Прикінцеві положення.

Г. Перехідні положення.

7. Яка структурна частина законодавчого акта містить положення, пов'язані з набранням ним або його окремими частинами чинності?

А. Преамбула.

Б. Додатки.

В. Прикінцеві положення.

Г. Перехідні положення.

8. Яка структурна частина законодавчого акта може містити самостійні нормативно-правові акти?

А. Розділ.

Б. Додатки.

В. Глава.

Г. Стаття.

9. Хто з нижченазваних суб'єктів не має права законодавчої ініціативи у Верховній Раді України?

А. Національний банк України.

Б. Президент України.

В. Народний депутат України.

Г. Кабінет Міністрів України.

10. Право законодавчої ініціативи здійснюється шляхом внесення до Верховної Ради:

А. Законопроектів.

Б. Пропозицій до законопроектів.

В. Поправок до законопроектів. Г. Всі відповіді правильні.

Рекомендована література:

1. Кодифікація законодавства України: теорія, методологія, техніка / Ю.С. Шемшученко, О. І. Ющик, Л. М. Горбунова, М. О. Теплюк, Л. В. Гульченко, В. І. Риндюк; За заг. ред. О. І. Ющика. Київ: Парламентське вид-во, 2007. 208 с.

2. Правила оформлення проектів законів та основні вимоги законодавчої техніки (методичні рекомендації) / Програма сприяння парламенту України; Апарат Верховної Ради України. Вид. 3-тє, вип. і доп. Київ, 2007.

3. Рогач О. Я., Бисага Ю. М. Кодифікаційні акти в системі законодавства України. Ужгород: Ліра, 2005. 124 с.

4. Скаун О. Ф. Теория государства и права: Учебник. Харьков: Консум; Ун-т внутр. дел, 2000. 704 с.

5. Теорія та практика побудови і розвитку демократичної, соціальної, правової держави в Україні у контексті євроінтеграції: колективна монографія / Л.Г. Матвєєва, І.Й. Магновський, Л.Б. Тарасенко та ін. Одеса: РВВ ОДУВС, 2021, 290 с.

6. Ющик О. І. Теоретичні основи законодавчого процесу: Монографія. Київ: Парламентське вид-во, 2004. 519 с.

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст.141;
2. Указ Президента України «Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності» від 10.06.1997 р. № 503/97 (з наступними змінами).
3. Розпорядження Голови Верховної Ради України «Про деякі питання забезпечення документообігу у Верховній Раді України в електронній та паперовій формах» від 08.02.2021 р. № 19.
4. Указ Президента України «Про затвердження Положення про порядок роботи з законопроектами та іншими документами, що вносяться Президентом України на розгляд Верховної Ради України» від 30.04.1995 р. № 270/95 (з наступними змінами).
5. Закон України «Про комітети Верховної Ради України» від 4.04.1995 р. № 116/95-ВР (В редакції Закону № 3277-IV від 22.12.2005 р.). Відомості Верховної Ради України. 2006. № 17. Ст. 146.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ НА ТЕМУ №7 «НОРМОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ» (2 години)

(форма проведення – наукова дискусія, семінар-тренінг, круглий стіл)

Мета заняття: закріплення теоретичних знань щодо сутності нормотворчої діяльності Президента України та її видів.

Набуття вмінь та навичок: самостійно працювати з нормативно-правовими актами та науковою літературою за тематикою дисципліни.

Підготовка до семінарського заняття. Під час підготовки до семінарського заняття здобувачу пропонується виконати наступні завдання: опрацювати теоретичний матеріал та нормативно-правову базу України з теми заняття.

Очікувані навчальні результати: - ознайомлення із нормативно-правовою діяльністю Президента України та органів публічної влади, які реалізують правотворчу державну політику в Україні, - дослідження основних нормативно-правових актів Президента України як основних джерел права; - набуття навичок роботи із нормативно-правовими актами України. Самостійна робота: вивчити проблемні питання нормотворчої юридичної техніки та навести приклади.

Порядок проведення заняття: Аудиторна робота: обговорення поставлених питань, обґрунтування відповідей, дискусії (семінар, круглий стіл або дебати).

Питання для обговорення:

1. Акти Президента України (укази та розпорядження).
2. Право законодавчої ініціативи Президента України.
3. Порядок роботи з законопроектами та законодавчими пропозиціями.
4. Порядок внесення проектів нормативних актів Президента України.
5. Погодження та візування актів.
6. Реєстрація та опрацювання актів.
7. Обговорення актів з громадськістю, розгляд електронних петицій.

Методичні рекомендації: Під час підготовки до семінарського заняття здобувач повинен ознайомитися з базовими підходами до визначення ознак нормативно-правового акту, що видається Президентом України та

законспектувати основні положення. Для надання характеристики основних видів нормотворчої діяльності Президента України варто ознайомитися із запропонованою літературою та документальною базою. Для успішної підготовки до семінарського заняття варто зупинити увагу на основних вимогах та підходах до оприлюднення актів Президента України. Також необхідно звернути увагу на компетенцію інших суб'єктів нормотворчості з питань взаємодії з Президентом України.

Теми для самостійного опрацювання та есе:

1. Повноваження Президента України щодо видання та скасування нормативно-правових актів органами виконавчої влади.
2. Відхилення актів Президентом України (наведіть приклади).
3. Усунення прогалин і колізій, та доопрацювання актів (наведіть приклади).

Рекомендовані нормативно-правові акти:

1. Конституція України: Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28.06.1996; URL:

<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>

2. Положення про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України: затверджено Указом Президента України від 15.11.2006 № 970/2006;

URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/970/2006>

3. Питання організації взаємодії з Кабінетом Міністрів України під час підготовки проектів актів, доручень Президента України: Указ Президента України від 11.01.2011 № 14/2011; URL:

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/14/2011>

4. Положення про контроль за виконанням указів, розпоряджень і доручень Президента України: затверджено Указом Президента України від 19.02.2002 № 155 (в ред. Указу від 26.07.2005 № 1132/2005); URL:

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1132/2005>

5. Положення про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України: затверджено Указом Президента України від 15.11.2006 № 970/2006;

URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/970/2006>

6. Порядок сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 № 976; URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%EF>
7. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності": Указ Президента України від 10.06.1997 № 503/97 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/503/97#Text> Проект Закону України «Про правотворчу діяльність» №5707 від 25.06.2021. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72355.
8. Про медіа: Закон України від 13 грудня 2022 року (набуття чинності 31.03.2023) № 2849- URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>
9. Про затвердження Порядку проведення органами юстиції перевірок стану правової роботи та систематизації законодавства : наказ Міністерства юстиції України від 18 січня 2012 № 91/5; URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0067-12/page>

Рекомендована література:

1. Богачова Л.Л. Вимоги до підзаконного нормативно-правового акта як офіційного документа. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція, 2017. Вип. 29 (1). С. 16–19.
2. Берназюк Я. О. Правотворча діяльність Президента України в аспекті дотримання принципів нормотворчості та забезпечення їх виконання іншими суб'єктами владних повноважень. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2013. - № 4. - С. 27-32
3. Берназюк Я.О. Особливості урядового контролю за нормотворчою діяльністю Президента України. Бюлетень Міністерства юстиції України. - 2013. - № 7. - С. 41-48.
4. Берназюк Я.О. Процедурно-процесуальні аспекти нормотворчої діяльності Президента України: основні тези. Держава і право. Випуск 56. С. 20 – 24.
5. Теорія та практика побудови і розвитку демократичної, соціальної, правової держави в Україні у контексті євроінтеграції: колективна монографія / Л.Г.

Матвєєва, І.Й. Магновський, Л.Б. Тарасенко та ін. Одеса: РВВ ОДУВС, 2021, 290 с.

6. Лепех Ю.С. Президент України як суб'єкт правотворчості: адміністративно-правовий аналіз. Наукові роботи Національного авіаційного університету. Юридичний вісник 4 (49) 2018.

7. Мазур Д. В. Акти правотворчості Президента в республіках зі змішаною формою правління (загальнотеоретичний аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01; Харківський нац. ун-т внутріш. справ. Х., 2007.

8 с. 15. Макаров Г. В. Нормотворча діяльність глави держави: зарубіжний досвід та вітчизняна практика. Стратегічні пріоритети. 2009. № 1 (10). С. 5-13 9.

Погорєєлова З.О. Нормотворча діяльність Президента України як правова форма реалізації нормотворчих повноважень. Том 1 № 73 (2022): Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. Випуск 73: частина 1 С.24-30 <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wpcontent/uploads/2022/11/6.pdf>

10. Скакун О. Ф. Форми участі Президента України у правотворчості. Вісник Національного Університету внутрішніх справ. Спецвипуск. До 10-річчя утворення Національного університету внутрішніх справ. 2002. С. 125-132.

11. Скрипнюк О.В. Курс сучасного конституційного права України. Х.: Право, 2009. 468 с.

12. Скрипнюк О.В., Федоренко В.Л. Нормотворча діяльність Президента України та її нормопроектне забезпечення. Монографія. О.Л. Скрипнюк, В.Л. Федоренко, Ю.Г. Барабаш, Я.О. Берназюк та ін. К.: НАДУ, 2011. 344 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ НА ТЕМУ №8 «НОРМОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ» (2 години)

(форма проведення – робота з нормативно-правовими актами, робота в малих групах, круглий стіл, обговорення)

Мета заняття: закріплення теоретичних знань щодо видів нормативно-правових актів, що видаються Кабінетом Міністрів України.

Набуття вмінь та навичок: самостійно працювати з нормативноправовими актами та науковою літературою за тематикою дисципліни.

Підготовка до семінарського заняття. Під час підготовки до семінарського заняття здобувачу пропонується виконати наступні завдання: опрацювати теоретичний матеріал та нормативно-правову базу України з теми заняття.

Очікувані навчальні результати: - ознайомлення із нормативно-правовою діяльністю уряду та інших органів публічної влади в Україні; - дослідження основних актів органів Кабінету Міністрів України як одних з основних джерел права; - набуття навичок роботи із нормативно-правовими актами органів виконавчої влади України.

Самостійна робота: вивчити змістове наповнення нормативноправових актів та навести приклади.

Порядок проведення заняття: Аудиторна робота: обговорення поставлених питань, обґрунтування відповідей, дискусії (робота з нормативно-правовими актами, круглий стіл або дебати).

Питання для обговорення:

1. Внесення проектів нормативно-правових актів Кабінету Міністрів.
2. Опрацювання проектів нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України у Секретаріаті Кабінету Міністрів України.
3. Розгляд проектів нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України.
4. Законопроектна діяльність та підготовка проектів законів.
5. Здійснення повноважень Кабінету Міністрів у відносинах з органами виконавчої влади.

6. Здійснення повноважень Кабінету Міністрів у відносинах з Президентом України

7. Здійснення повноважень Кабінету Міністрів у відносинах з Верховною Радою та її органами.

Ключові поняття: виконання актів законодавства, експертиза законопроектів, євроінтеграція, Кабінет Міністрів України, контроль, міністерство, моніторинг, наказ, постанова, розпорядження, уряд.

Методичні рекомендації :

Під час підготовки до семінарського заняття здобувач вищої освіти повинен ознайомитися з порядком роботи Кабінету Міністрів України в питаннях прийняття нормативно-правових актів. Особливу увагу слід звернути на особливості. Крім того, для підготовки до семінарського заняття необхідно опрацювати питання, що стосуються виконання нормативно-правових актів. Варто звернути особливу увагу на питання, що стосується особливостей нормотворчої діяльності міністерств та інших органів виконавчої влади. Для успішного засвоєння даної теми семінарського заняття магістру необхідно повторити лекційний матеріал, ознайомитися з нормативно-правовими актами та основною навчальною літературою. Самостійна робота:

Творчо-аналітичне завдання №1: Навести власний приклад нормативно-правового акта Кабінету Міністрів України, що потребує вдосконалення у зв'язку з реалізацією державної політики відповідними органами виконавчої влади. Результат варто оформити у наступній таблиці. Назва органу публічного управління та адміністрування Реквізити НПА, що потребує вдосконалення або позначка про відсутність НПА взагалі (прогалина у законодавстві) Опис проблеми Кабінет Міністрів України, міністерство, агентство, служба, інспекція Відсутність елемента (номера, компетенції, окремого порядку, тощо)

Творчо-аналітичне завдання для роботи №2 (носить виключно навчальний та пізнавальний характер): Зробити порівняльний аналіз наступних Постанов Кабінету Міністрів України. Зроблені висновки обґрунтувати.

Завдання: розмістити на аркуші А4 наступний текст та додати елементи, що бракують :

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ПОСТАНОВА від 16 червня 2016 р. № 365 Київ
Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам
Кабінет Міністрів України постановляє: 1. Затвердити такі, що додаються:
Порядок призначення (відновлення) соціальних виплат внутрішньо
переміщеним особам; тощо Прем'єр-міністр України В.ГРОЙСМАН КАБІНЕТ
МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ПОСТАНОВА від 20 березня червня 2020 р. № 332 Київ
Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним
особам Кабінет Міністрів України постановляє: 1. Затвердити такий, що
додається: Порядок здійснення внутрішньо переміщеним особам соціальних
виплат, які не виплачені за минулі періоди. Прем'єр-міністр України Д.
ШМИГАЛЬ.

Рекомендовані джерела:

1. Про затвердження Правил підготовки проектів актів Кабінету Міністрів України: постанова Кабінету Міністрів України від 06.09.2005 № 870. – [Електронний ресурс]- Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/870-2005-п>
2. Порядок ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів та користування ним: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 23.04.2001 № 376 // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/376-2001-%D0%BF>
3. Загальне положення про юридичну службу міністерства, іншого органу виконавчої влади, державного підприємства, установи та організації: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 26.11.2008 № 1040 // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1040-2008-п>
4. Закон України "Про Кабінет Міністрів України" від 27.02.2014 // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/794-18>

5. Положення про Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 04.10.2017 № 759 // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/759-2017-п?find=1&text=%E5%EA%F1%EF%E5%F0%F2>
6. Про здійснення експертизи проектів законів та проектів актів Кабінету Міністрів України, а також нормативно-правових актів, на які поширюється вимога державної реєстрації, щодо відповідності положенням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практиці Європейського суду з прав людини: наказ Міністерства юстиції України від 20.08.2008 № 1219/7 // [Електронний ресурс]- Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1219323-08>
7. Закон України "Про Конституційний Суд України" від 13.07.2017 // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>
8. Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" від 25.05.1997 // [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/280/97- %D0%B2%D1%80](http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80)
9. Закон України "Про місцеві державні адміністрації" від 09.04.1999 // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/586-14>
10. Закон України "Про центральні органи виконавчої влади" від 17.03.2011 // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>
11. Заплотинська Ю. Акти Кабінету Міністрів України в системі нормативно-правових актів : загальнотеоретичний та порівняльно-правовий аспект / Ю. Заплотинська // Вісник Львівського університету. Сер. : Юридична. – 2013. – Вип. 57. – С. 36-42
12. Стадниченко Т. Удосконалення нормотворчої діяльності органів влади в умовах модернізації публічного управління / Т. Стадниченко // Державне

управління та місцеве самоврядування. - 2016. - Вип. 1. - С. 47-53. (папка Ебібліотека)

13. Львова Є. О. До питання про сприйняття Україною міжнародних стандартів Конвенції Ради Європи про доступ до офіційних документів. Конгрес міжнародного та європейського права (25-26 травня 2018 р). Одеса. 2018. С. 262-264.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ НА ТЕМУ №9 «ЛОКАЛЬНА НОРМОТВОРЧІСТЬ ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД ПІДЗАКОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

(4 години)

(форма проведення – наукова дискусія, семінар-тренінг)

Мета заняття: закріплення теоретичних знань щодо видів нормативноправових актів, що видаються органами місцевого самоврядування.

Набуття вмінь та навичок: самостійно працювати з нормативно-правовими актами та науковою літературою за тематикою дисципліни.

Підготовка до семінарського заняття. Під час підготовки до семінарського заняття здобувачу пропонується виконати наступні завдання: опрацювати теоретичний матеріал та нормативно-правову базу України з теми заняття.

Очікувані навчальні результати:

- ознайомлення із нормативно-правовою діяльністю місцевих органів влади;
- дослідження основних актів органів муніципальної влади України як основних джерел права;
- набуття навичок роботи із локальними нормативно-правовими актами України.

Самостійна робота: вивчити змістове наповнення нормативно-правових актів та навести приклади.

Порядок проведення заняття: Аудиторна робота: обговорення поставлених питань, обґрунтування відповідей, дискусії (семінар, круглий стіл або дебати).

Питання для обговорення:

1. Нормотворчість органів місцевого самоврядування (муніципальна нормотворчість).
 2. Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування.
 3. Нормотворчість об'єднань громадян (громадських організацій та політичних партій).
 4. Статутні документи (статут або положення) громадських об'єднань.
 5. Корпоративна нормотворчість та спеціальні принципи прийняття корпоративних актів.
 6. Установчі документи суб'єкта господарювання.
 7. Нормотворчість трудових колективів підприємств, установ, організацій.
- Ключові поняття: нормативно-правовий акт, місцеве самоврядування, статут, колективний договір, корпоративні акти, муніципальна нормотворчість, корпоративна нормотворчість.

Методичні рекомендації: Під час підготовки до практичного заняття здобувач вищої освіти повинен ознайомитися з порядком роботи органів місцевого самоврядування в питаннях прийняття нормативно-правових актів. Особливу увагу слід звернути на особливості муніципальної та корпоративної нормотворчості та принципах, на яких базується прийняття локальних актів. Крім того, для підготовки до практичного заняття необхідно опрацювати питання, що стосуються нормотворчості трудових колективів підприємств, установ, організацій. Слід звернути особливу увагу на питання, що стосується особливостей нормотворчої діяльності об'єднань громадян та тих актів, які приймаються останніми. Для успішного засвоєння даної теми семінарського заняття магістру необхідно повторити лекційний матеріал, ознайомитися з основною навчальною літературою, законспектувати основні положення міжнародних угод.

Питання для самоконтролю:

1. Який порядок набрання чинності рішеннями нормативно-правового характеру сільської, селищної, міської, районної або обласної ради?

2. Який порядок визнання незаконними актів органів та посадових осіб місцевого самоврядування з мотивів їхньої невідповідності Конституції або законам України?

3. Хто приймає статут територіальної громади села, селища, міста?

Рекомендована література:

1. Батанов О. Питання розробки та прийняття статуту територіальної громади. Юридичний журнал. 2004. № 3.

2. Борденюк В.І. Місцеве самоврядування та державне управління: конституційно-правові основи співвідношення та взаємодії: Монографія. К.: Парламентське вид-во, 2007. 576 с.

3. Корнієнко М.І. Муніципальне право України. Концептуальні та організаційно-правові питання: Навч. носіб. К., 2005. 144 с.

4. Кириленко О.П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика). -К.: НІОС, 2000. 384 с.

5. Корнієнко М. Статут територіальної громади: яким він може бути? // Муніципальний рух в Україні: новий етап розвитку: Матеріали VII Всеукраїнських муніципальних слухань «Муніципальний рух в Україні - 10 років розвитку» (6-8 вересня 2001 р., м. Бердянськ). Київ: Логос, 2002. С. 271-277.

6. Кравченко В.І. Місцеві фінанси України: Навч. посіб. - К.: Знання, 1994. - 487 с.

7. Львова Є. О. До питання про сприйняття Україною міжнародних стандартів Конвенції Ради Європи про доступ до офіційних документів. Конгрес міжнародного та європейського права (25-26 травня 2018 р). Одеса. 2018. С. 262-264.

8. Публічне управління: термінол. слов./ уклад.: В.С. Куйбіда, М.М. Білинська, О.М. Петроє та ін. ; за заг. ред. В.С. Куйбіди, М.М. Білинської,, О.М. Петроє. Київ : НАДУ, 2018. 224 с.

Нормативно-правові акти:

1. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23.04.1991 р. № 987-XII (з наступними змінами). Відомості Верховної Ради України. 1991. №25. Ст. 283.
2. Закон України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» від 29.11.2001 р. № 2866-III (з наступними змінами). Відомості Верховної Ради України. 2002. № 10. Ст. 78.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Типовий статут казенного підприємства» від 16.06.1998 р. № 914 (з наступними змінами). Офіційний вісник України. 1998. № 24. С. 90.
4. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII (з наступними змінами).
5. Закон України «Про громадські об'єднання» від 22.03.2012 р. № 4572-VI (з наступними змінами). Відомості Верховної Ради України. 2013. № 1. Ст.1.
6. Закон України «Про колективні договори і угоди» від 1.07.1993 р. № 3356-XII (з наступними змінами). Відомості Верховної Ради України. 1993. № 36. С. 361.
7. Закон України «Про політичні партії в Україні» від 5.04.2001 р. № 2365-III (з наступними змінами). Відомості Верховної Ради України. 2001. № 23. Ст. 118.
8. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР (з наступними змінами). Відомості Верховної Ради України. 1997. №24. Ст. 170.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ НА ТЕМУ №10 «ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС»

(2 години)

(форма проведення – наукова дискусія, обговорення, круглий стіл)

Мета заняття: закріплення теоретичних знань щодо стану адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Набуття вмінь та навичок: самостійно працювати з нормативно-правовими актами та науковою літературою за тематикою дисципліни.

Підготовка до практичного заняття. Під час підготовки до практичного заняття здобувачу пропонується виконати наступні завдання: опрацювати теоретичний матеріал та нормативно-правову базу України з теми заняття; ознайомитись із основними нормативно-правовими актами України, що містять положення про курс на євроінтеграцію до ЄС.

Очікувані навчальні результати:

- ознайомлення із нормативно-правовою діяльністю інституцій, які сприяють набуттю членства Україною в ЄС;
- дослідження основних актів органів публічної влади України щодо імплементування положень директив та регламентів ЄС;
- набуття навичок роботи із нормативно-правовими актами ЄС;
- набуття навичок роботи із текстом Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Самостійна робота: вивчити змістове наповнення ДЄС та ДфЄС в редакції Лісабонського договору ЄС, що містять компетенцію органів щодо надання статусу кандидата в члени, та Угоди про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

Порядок проведення заняття:

Аудиторна робота: обговорення поставлених питань, обґрунтування відповідей, дискусії (семінар, круглий стіл або дебати).

Питання для обговорення:

1. Нормотворча діяльність інституцій, що сприяють взаємозв'язкам України з Європейським Союзом (органів асоціації).
2. Правове забезпечення діалогу з прав людини.
3. Стан виконання Угоди про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.
4. Операційний план реалізації у 2022—2024 роках Стратегії комунікації з питань європейської інтеграції України на період до 2026 року.
5. Правова рецепція досвіду євроінтеграційних процесів інших країн.

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Наведіть приклади актів інституцій ЄС щодо рішення країн-членів ЄС про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС (інститут предвступної допомоги) за останні два роки.
2. Наведіть приклади проблемних питань правотворчої діяльності, що зазначені в звітах про виконання Угоди про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

Рекомендовані нормативно-правові акти:

1. Конституція України: Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28.06.1996; URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>
2. Операційний план реалізації у 2022—2024 роках Стратегії комунікації з питань європейської інтеграції України на період до 2026 року, URL: <https://euua.kmu.gov.ua/richnyy-plan-zahodiv-z-realizaciyi-strategiyi-komunikaciyi-u-sferiyevropeyskoyi-integraciyi>
3. Про затвердження Порядку проведення органами юстиції перевірок стану правової роботи та систематизації законодавства: наказ Міністерства юстиції України від 18 січня 2012 № 91/5; URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0067-12/page>

Рекомендована література:

1. Законодавче забезпечення формування та реалізації державної політики України в умовах воєнного стану [Текст]: колект. монографія: у 4 т. / заг. ред.: Р. О. Стефанчук, І. М. Мищак, Л. А. Савченко; Ін-т законодавства Верхов. Ради України. - Київ: Людмила, 2022. Т. 3: Забезпечення прав і свобод людини в умовах воєнного стану: правові, психологічні, соціогуманітарні аспекти / [М. О. Баймуратов та ін.] ; відп. ред. т. О. Л. Копиленко. 2022. 319 с.
2. Договір про заснування Європейської Спільноти. ЄЕС; Договір, Перелік, Міжнародний документ від 25.03.1957 //[Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_017
3. Договір про заснування європейського співтовариства з атомної енергії; Євратом; Договір, Міжнародний документ від 25.03.1957 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_027
4. Договір про заснування Енергетичного Співтовариства: Договір, Міжнародний документ від 25.10.2005 //[Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_926
5. Договір про Європейський Союз. Європейський Союз; Договір, Міжнародний документ від 07.02.1992 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_029
6. Договір про функціонування Європейського Союзу. – Treaty on functioning of the European Union, 26.10.2012 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eurlex.europa.eu>
7. Єдиний Європейський акт ЄЕС; Акт, Декларація, Міжнародний документ від 17.02.1986 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_028
8. Ніццький договір про внесення змін та доповнень до Договору про Європейський Союз, Договорів про заснування Європейських Співтовариств та деяких пов'язаних з ними актів 2001/C80/01): Акт, Декларація, // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_261

9. Протокол про застосування принципів субсидіарності та пропорційності від 2 жовтня 1997 року // [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_641#Text 7. Грицяк І.А., Говоруха В.В., Стрельцов В.Ю. Правова та інституційна основи Європейського Союзу: Підручник/ За заг.ред. М.Бойцуна, І.Грицяка, Я.Мудрого, О.Рудіка, Л.Прокопенка, В.Стрельцова. – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2009. – 620 с.
10. Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с.
<http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3227/1/%D0%9A%D0%9E%D0%92%D0%90%D0%9B%D0%86%D0%92%20%D0%9C.%D0%92.---%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0...--%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA-.pdf>

Самостійна робота

З метою поглиблення знань із дисципліни, набуття навичок самостійної роботи з літературою пропонується виконання індивідуальних творчих завдань у вигляді написання наукових рефератів та есе за визначеною тематикою або за темою запропонованою здобувачем вищої освіти та погодженою із викладачем. Реферати та есе виконуються на основі самостійного вивчення рекомендованої літератури і законодавства, перелік яких не обмежує ініціативи здобувача і його можливостей у використанні більш широкого кола наукових досліджень. До літератури відносяться: першоджерела; підручники і навчальні посібники; наукові дослідження (монографії, наукові статті та ін.) Із проблем, досліджених у наукових рефератах та есе, здобувачі вищої освіти можуть підготувати і виголосити доповіді під час проведення семінарських занять, засідань наукового гуртка або науково-практичних конференцій.

З метою поглиблення знань із дисципліни, прищеплення навичок самостійної роботи з літературою пропонується виконання індивідуальних творчих завдань у вигляді написання наукових рефератів за визначеною тематикою. Реферати виконуються на основі самостійного вивчення рекомендованої літератури і законодавства, перелік яких не обмежує ініціативи здобувача вищої освіти і його можливостей у використанні більш широкого кола наукових досліджень. До літератури відносяться: першоджерела; підручники і навчальні посібники; наукові дослідження (монографії, наукові статті та ін.) Із проблем, досліджених у наукових рефератах, здобувачі вищої освіти можуть підготувати і надати доповіді під час проведення семінарських занять або засідань наукового гуртка.

Методи навчання

Вибір методів навчання зумовлений характером пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти та особливостями освітнього процесу у закладі вищої освіти. Зокрема, для досягнення мети навчальної дисципліни, формування комплексу відповідних знань та вмінь застосовуються пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемно-пошуковий та дослідницький методи.

Оцінювання результатів освітньої діяльності

Система оцінювання передбачає накопичення 100 балів з кожної навчальної дисципліни, які перераховуються в національну шкалу та шкалу оцінювання ЄКТС.

Оцінювання результатів вивчення навчальної дисципліни у формі заліку

Підсумковий контроль у формі заліку проводиться після проведення всіх видів занять передбачених робочою навчальною програмою відповідної освітньої компоненти.

Оцінювання здійснюється за результатами накопичених балів з аудиторної та самостійної робіт.

Результати навчання з аудиторної роботи обчислюються за таким алгоритмом:

- результат аудиторної роботи визначається, як середній бал помножений на коефіцієнт 16 та заокруглюється до цілого балу за математичними правилами (до 0,4 включно – до попереднього цілого числа, 0,5 і більше – до наступного цілого числа);

- середній бал дорівнює сумі усіх одержаних позитивних оцінок (балів) поділених на відповідну кількість, при цьому:

- а. мінімальна кількість оцінок має складати не менше 1/3 (33 %) від загальної можливої кількості занять (семінарських, практичних, лабораторних) передбачених робочою навчальною програмою навчальної дисципліни. Якщо

1/3 (33 %) від кількості занять складає дробове число, то до розрахунку береться наступне ціле число;

б. якщо кількість отриманих оцінок менша за 1/3 (33 %), то кожна недостаюча оцінка враховується, як «нуль» балів;

в. кількість позитивних оцінок, які перевищують визначену мінімальнодопустиму («додаткових») враховуються з коефіцієнтом 0,5, такий коефіцієнт застосовується з метою мотивування здобувачів вищої освіти до покращення результатів оцінювання за аудиторну роботу;

г. невідпрацьовані «незадовільні» оцінки та пропущені заняття враховуються як «нуль» балів;

д. відпрацювання усіх «незадовільних» оцінок та пропущених занять не є обов'язковим.

У випадку, якщо за результатами оцінювання аудиторної роботи сума накопичувальних балів перевищує 80, то здобувачу вищої освіти нараховується максимально допустимий результат – 80 балів.

Формула розрахунку:

$$РАР = \frac{СОБ}{МКО + КДО*0,5+КНО} * 16$$

де:

- РАР – результат аудиторної роботи;
- СОБ – сума отриманих оцінок у балах;
- МКО – мінімальна кількість оцінок (1/3 (33 %) від кількості семінарських, практичних, лабораторних занять передбачених робочою навчальною програмою навчальної дисципліни). При цьому, якщо МКО складає дробове число, то до розрахунку береться наступне ціле число;
- КДО – кількість «додаткових» оцінок – оцінок, що перевищують МКО;

- КНО – кількість невідпрацьованих «незадовільних» оцінок та невідпрацьованих пропущених занять.

Загальна кількість балів за самостійну роботу визначається, як сума отриманих балів за виконання видів робіт, передбачених робочою навчальною програмою навчальної дисципліни.

Підсумкова кількість балів отриманих під час складання заліку визначається, як сума отриманих балів за аудиторну (максимум 80 балів) та самостійну роботу (максимум 20 балів).

Поточний контроль		Підсумковий контроль (ПК)
Аудиторна робота (РАР) (семінарські/практичні заняття та контрольні заходи)	Самостійна робота (РСР)	ЗАЛІК (З)
≤ 80	≤ 20	
≤ 100		
Підсумкова кількість балів = РАР+РСР ≤ 100		

У разі, якщо здобувач вищої освіти під час складання заліку отримав менше 60 балів – «не зараховано» він ліквідовує академічну заборгованість за окремим графіком на вище визначених умовах.

Такий здобувач повинен покращити результати поточного контролю (відпрацювати пропущені заняття та/або незадовільні оцінки, відпрацювати тему для одержання оцінки, виконати самостійну роботу тощо) до моменту ліквідації академічної заборгованості.

У разі повторного не складання заліку ліквідація академічної заборгованості здійснюється перед комісією без врахування результатів навчання отриманих за результатами аудиторної та самостійної роботи за 100

бальною шкалою. При ліквідації академічної заборгованості перед комісією здобувач вищої освіти може одержати не більше 70 балів.

Оцінювання результатів вивчення навчальної дисципліни у формі екзамену

Підсумковий контроль у формі екзамену проводиться після проведення всіх видів занять передбачених робочою навчальною програмою відповідної освітньої компоненти згідно з розкладом.

Оцінювання здійснюється за результатами накопичення балів поточного контролю (аудиторної – до 40 балів та самостійної робіт – до 10 балів) та підсумкового контролю (екзамену – до 50 балів).

Результати навчання з аудиторної роботи обчислюються за таким алгоритмом:

- результат аудиторної роботи визначається, як середній бал помножений на коефіцієнт 8 та заокруглюється до цілого балу за математичними правилами (до 0,4 включно – до попереднього цілого числа, 0,5 і більше – до наступного цілого числа);

- середній бал дорівнює сумі усіх одержаних позитивних оцінок (балів) поділених на відповідну кількість, при цьому:

- а. мінімальна кількість оцінок має складати не менше $\frac{1}{3}$ (33 %) від загальної можливої кількості занять (семінарських, практичних, лабораторних) передбачених робочою навчальною програмою навчальної дисципліни. Якщо $\frac{1}{3}$ (33 %) від кількості занять складає дробове число, то до розрахунку береться наступне ціле число;

- б. якщо кількість отриманих оцінок менша за $\frac{1}{3}$ (33 %), то кожна недостаюча оцінка враховується, як «нуль» балів;

- в. кількість позитивних оцінок, які перевищують визначену мінімально-допустиму («додаткових») враховуються з коефіцієнтом 0,5;

- г. невідпрацьовані «незадовільні» оцінки та пропущені заняття враховуються як «нуль» балів;

д. відпрацювання усіх «незадовільних» оцінок та пропущених занять не є обов'язковим.

Обрахунок середнього балу за результатами аудиторної роботи здійснюється за тим же алгоритмом, що і у випадку його обрахунку для виставлення заліку.

Загальна кількість балів за самостійну роботу визначається, як сума отриманих балів за виконання видів робіт, передбачених робочою навчальною програмою навчальної дисципліни.

Кількість балів отриманих під час складання екзамену може складати до 50 балів.

Встановлюються: максимальні суми балів за виконання завдань у рамках аудиторної та самостійної роботи – до 50 балів та за виконання завдань, винесених на екзамен – до 50 балів.

Форма проведення, завдання та критерії оцінювання екзамену визначається робочою навчальною програмою навчальної дисципліни.

Поточний контроль		Підсумковий контроль (ПК)
Аудиторна робота (РАР) (семінарські/практичні заняття та контрольні заходи)	Самостійна робота (РСР)	ЕКЗАМЕН (Е)
≤ 40	≤10	
≤50		
Підсумкова кількість балів = РАР+РСР ≤ 100		≤50

У разі, якщо здобувач вищої освіти під час складання екзамену отримав менше 20 балів екзамен вважається складеним на «нуль» балів, а в заліково-

екзаменаційну відомість виставляються лише бали отримані за результатами поточного контролю.

Якщо підсумкова кількість балів менша 60, здобувач вищої освіти вважається таким, що отримав оцінку «незадовільно» та ліквідовує академічну заборгованість за окремим графіком на вище визначених умовах. Здобувач має право покращити результати поточного контролю до моменту ліквідації академічної заборгованості.

У разі повторного не складання екзамену ліквідація академічної заборгованості здійснюється перед комісією без врахування результатів навчання отриманих у результаті поточного контролю за 100 бальною шкалою.

При ліквідації академічної заборгованості перед комісією здобувач вищої освіти може одержати не більше 70 балів.

Здобувач вищої освіти, як додатковий здобуток може отримати додаткові бали, при цьому загальна сума накопичувальних балів не повинна перевищувати 100:

- за наукову роботу в межах навчальної дисципліни до 10-ти балів;
- за проходження тренінгу за тематикою навчальної дисципліни та отриманні сертифікату до 5-ти балів.

З метою підвищення поточного рейтингу успішності здобувач вищої освіти має право перескладати аудиторну та самостійну роботу відповідно до графіка, встановленого науково-педагогічним працівником до підсумкового контролю, і не більше двох пропусків та/або незадовільних оцінок з однієї навчальної дисципліни в один робочий день.

Відсутність здобувача вищої освіти на підсумковому контролі без поважної причини, прирівнюється до незадовільної оцінки. Такий здобувач вищої освіти має право скласти підсумковий контроль під час ліквідації академічної заборгованості, визначеної окремим графіком.

Здобувач вищої освіти зобов'язаний попередити деканат про свою можливу відсутність на підсумковому контролі до його початку. Здобувач вищої освіти, який був відсутній на підсумковому контролі з поважних причин,

які підтверджені відповідними документами, за рішенням декана факультету (директора інституту, керівника відділу докторантури та аспірантури) може скласти пропущений підсумковий контроль у визначений час.

Здобувач вищої освіти, який за результатами поточного та підсумкового контролю сумарно накопичив менше 60-ти балів, допускається до повторного перескладання підсумкового контролю після закінчення екзаменаційної сесії, але до початку наступного семестру чи атестації.

Захист курсової роботи та результатів практичної підготовки здобувачів вищої освіти оцінюються як окремі освітні компоненти від 0 до 100 балів ЄКТС.

Критерії оцінювання знань на екзамені та/або заліку

Оцінка «відмінно»/ А – виставляється, якщо здобувач вищої освіти має глибокі і системні знання, вміє узагальнювати теоретичний матеріал, співвідносити загальні знання з конкретними ситуаціями; оволодів навиками аналізу, моделювання та адекватного оцінювання ситуації; обізнаний з науковими працями вітчизняних та зарубіжних фахівців в цій галузі; матеріал викладає логічно, послідовно, переконливо і аргументовано.

Оцінка «добре»/ В,С – виставляється, якщо здобувач вищої освіти показав достатній рівень знання курсу; надав правильні, але не зовсім повні визначення термінів; засвоїв основи аналітичного методу; допускає незначні неточності в розкритті окремих теоретичних положень.

Оцінка «задовільно»/ D, E – виставляється, якщо здобувач вищої освіти в цілому засвоїв теоретичний матеріал курсу навчальної дисципліни, але декламує із деякими упущеннями при визначенні основних явищ та процесів; намагається висловити своє ставлення до проблемних питань, хоча і не зовсім аргументовано; вміє аналізувати набуті теоретичні знання і співвідносити їх з конкретними ситуаціями; викладає матеріал непослідовно, неточно, з наявними помилками.

Оцінка «незадовільно»/ FХ,F – виставляється, якщо здобувач вищої освіти виявив слабкі (відсутні) знання теоретичного матеріалу навчальної

дисципліни; не зміг дати визначення основних категорій та явищ; відсутні знання основних норм і визначень; матеріал викладається непослідовно, нелогічно, фрагментарно та з допущенням помилок.

Оцінка «зараховано» / A, B, C, D, E – виставляється, якщо здобувач вищої освіти виявив достатньо повні знання матеріалу навчальної дисципліни; вміє узагальнювати теоретичний матеріал, співвідносити загальні знання з конкретними ситуаціями, дає правильні, хоча і не завжди повні відповіді на оставлені запитання; припускається помилок у розкритті окремих теоретичних положень, норм та визначень.

Оцінка «не зараховано»/ FX,F – виставляється, якщо здобувач вищої освіти виявив слабкі знання; не зміг дати визначення основних термінів та понять; викладає матеріал непослідовно, нелогічно, фрагментарно, неточно, стисло; відсутня переконливість у викладенні матеріалу.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

За внутрішньою шкалою закладу вищої освіти в балах	За шкалою ECTS /За національною шкалою	
	Вноситься до відомості	
	Екзамен	залік
90 – 100	A/Відмінно	A,B,C,D,E/Зараховано
82-89	B/Добре	
75-81	C/Добре	
64-74	D/Задовільно	
60-63	E/Задовільно	
35-59	FX/Незадовільно	FX/Не зараховано
	з можливістю повторного складання	
0-34	F/Незадовільно	F/Не зараховано
	з обов'язковим повторним курсом	

Питання для підсумкового контролю

1. Поняття та необхідність соціального регулювання суспільних відносин.
2. Види соціального регулювання суспільних відносин.
3. Види ненормативного (індивідуального) регулювання суспільних відносин.
4. Поняття та співвідношення соціальних і технічних норм. Специфіка техніко-юридичних норм.
5. Класифікація соціальних норм на види.
6. Єдність, відмінність і взаємодія юридичних норм та норм моралі.
7. Співвідношення юридичних норм зі звичаями: єдність, відмінність і взаємодія.
8. Єдність, відмінність і взаємодія юридичних норм та релігійних норм.
9. Співвідношення юридичних норм з корпоративними нормами: єдність, відмінність і взаємодія.
10. Поняття, ознаки та структура юридичної норми.
11. Поняття та види (рівні) правового регулювання суспільних відносин.
12. Межі правового регулювання суспільних відносин.
13. Співвідношення понять «правотворча діяльність» («нормотворча діяльність») та «правове регулювання».
14. Поняття та види юридичної діяльності.
15. Нормотворча діяльність (нормотворчість): підходи до визначення поняття.
16. Співвідношення понять «нормотворчість», «правотворчість» та «законотворчість».
17. Співвідношення понять «нормотворчість» та «нормоутворення».
18. Суб'єкти нормотворчої діяльності.
19. Нормотворча компетенція.
20. Співвідношення понять «результат нормотворчості» та «форма (джерело) права».
21. Поняття та види форм (джерел) права.
22. Загальна характеристика форм (джерел) права в Україні.
23. Принципи нормотворчої діяльності.
24. Функції нормотворчої діяльності.
25. Поняття та форми систематизації законодавства.
26. Види систематизації законодавства.
27. «Вузьке» та «широке» поняття нормотворчого процесу.
28. Стадії нормотворчого процесу.
29. Види нормотворчої діяльності за юридичною силою нормативно-правових актів, що приймаються.
30. Види нормотворчої діяльності за суб'єктами нормотворчості.
31. Види нормотворчої діяльності за способом формування норм права.
32. Планування нормотворчої діяльності, його види.
33. Правове регулювання нормотворчої діяльності різних видів.
34. Поняття та ознаки нормативно-правових актів.
35. Співвідношення нормативно-правових актів з нормативними актами

та правовими актами.

36. Юридична сила нормативно-правових актів.
37. Підходи до класифікації нормативно-правових актів на види.
38. Співвідношення законів та підзаконних нормативно-правових актів.
39. Види законодавчих актів за значенням і місцем у системі законодавства.
40. Конституційні закони, звичайні закони та субститутні законодавчі акти (акти делегованого законодавства) в Україні.
41. Види підзаконних нормативно-правових актів за суб'єктами нормотворчості.
42. Співвідношення понять «чинність» та «дія» нормативно-правових актів.
43. Дія нормативно-правових актів у часі, просторі та за колом осіб.
44. Система нормативно-правових актів в Україні: склад та ієрархія.
45. Експертиза нормативно-правових актів, її види.
46. Поняття та види юридичної техніки.
47. Поняття, структура, види нормотворчої техніки.
48. Основні риси офіційно-документального стилю.
49. Термінологія нормативно-правових актів.
50. Нормативна побудова.
51. Співвідношення юридичної норми та статті нормативно-правового акта.
52. Юридична конструкція.
53. Галузева типізація.
54. Правові положення та їх види.
55. Прийоми визначення понять через перерахування та через рід і видову відмінність.
56. Прийом нормотворчої техніки класифікації понять.
57. Прийом нормотворчої техніки «підміна понять».
58. Використання оціночних понять.
59. Юридичні презумпції та фікції.
60. Прийоми встановлення зв'язків між правовими положеннями.
61. Правове регулювання вимог нормотворчої техніки.
62. «Широке» та «вузьке» розуміння законодавчого процесу.
63. Підготовка проекту законодавчого акта.
64. Концепція проекту законодавчого акта.
65. Особливості структури законодавчого акта.
66. Основні стадії законодавчого процесу.
67. Поняття промугляції закону.
68. Право вето.
69. Співвідношення понять «оприлюднення» та «опублікування» законодавчого акта.
70. Види законодавчого процесу.
71. Прийняття законодавчих актів всеукраїнським референдумом.

72. Особливості прийняття конституційних законів.
73. Особливості змісту, структури та порядку прийняття закону про Державний бюджет України на поточний рік.
74. Особливості змісту, структури та порядку прийняття законів про ратифікацію (денонсацію) міжнародних договорів.
75. Особливості змісту та структури законів про внесення змін до законодавчих актів.
76. Особливості змісту, структури та порядку прийняття кодифікаційних законодавчих актів.
77. Підзаконна нормотворчість Верховної Ради України.
78. Підзаконна нормотворчість Президента України. Інститут контрасигнації.
79. Правотворча діяльність Кабінету Міністрів України.
80. Правила підготовки проектів актів Кабінету Міністрів України. Структура постанови Кабінету Міністрів України.
81. Нормативно-правові акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим (АРК) та Ради міністрів АРК.
82. Правотворча діяльність міністерств та інших центральних органів виконавчої влади.
83. Правотворча діяльність місцевих органів виконавчої влади.
84. Правила підготовки відомчих нормативно-правових актів, що підлягають державній реєстрації.
85. Державна реєстрація нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади.
86. Скасування рішення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади.
87. Нормотворчість органів місцевого самоврядування.
88. Нормотворчість об'єднань громадян
89. Корпоративна нормотворчість.
90. Установчі документи суб'єкта господарювання.
91. Нормотворчість трудових колективів (державних і комерційних підприємств, установ, організацій).
92. Поняття адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.
93. Організаційно-правові засади адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.
94. Пріоритетні сфери адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.
95. Порядок адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Засоби діагностики результатів навчання

Засоби діагностики результатів навчання з навчальної дисципліни

«Нормотворча діяльність» включає:

- контрольні питання до семінарських/практичних занять;
- комплект тестових завдань до підсумкового контролю;
- перелік питань до заліку.

Рекомендована література

Нормативно-правові акти:

1. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 38. Ст. 502.
2. Виборчий кодекс України від 19 грудня 2019 року № 396-IX. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2020, № 7, № 8, № 9, ст.48
3. Всесвітня Декларація місцевого самоврядування *Місьцеве та регіональне самоврядування України*. 1994. Вип. 1/2 (6/7). С. 65–69.
4. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. Відомості Верховної Ради УРСР. 1990. № 31. Ст. 429.
5. Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин від 18 грудня 1992 р.: резолюція 47/135 Генеральної Асамблеї ООН. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_318#Text
6. Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню 26 листопада 1987 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_068#Text
7. Європейська Хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
8. Європейська конвенція про громадянство від 6 листопада 1997 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_004#Text
9. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036
10. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. : резолюція 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001#Text)

rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

11. Загальна (Універсальна) хартія судді, ухвалена 17 листопада 1999 р. Центральною Радою Міжнародної Асоціації Суддів в Тайпеї (Тайвань). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j63#Text (дата звернення: 12.08.2020)
12. Загальна декларація прав людини: Міжнародний документ від 10 грудня 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
13. Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину: Міжнародний документ від 04.04.1997 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_334#Text
14. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04. 11. 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
15. Конвенція про права осіб з інвалідністю: Міжнародний документ від 13.12.2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text
16. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text
17. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
18. Конституція України: прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
19. Конституція Автономної Республіки Крим від 21 жовтня 1998 р., затв. Законом України від 23 грудня 1998 р. № 350-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 5–6. Ст. 43.
20. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 р. Генеральна Асамблея ООН. (ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII (2148-08) від 19.10.73). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
21. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2013 р. № 5076-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 27. Ст. 282.
22. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 8 липня 2011 р. № 3671-VI. Голос України. 2011. 3 серпня. № 142.
23. Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим: Закон України від 10 лютого 1998 р. №90/98-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 29. Ст. 191.
24. Про відновлення довіри до судової влади в Україні: Закон України від 8.04.2014 р. № 1188-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 23. Ст. 870.
25. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 березня 1992 року (зі змінами і допов.). Відомості Верховної Ради України. 1992. № 27. Ст.385.
26. Про військово-цивільні адміністрації: Закон України від 3 лютого 2015 р. (зі змінами і доп.). Відомості Верховної Ради України. 2015. № 13. Ст. 87.
27. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17 листопада

- 2011 р. № 4061-VI (зі змін.). Офіційний вісник України. 2011. № 97. С. 16. Ст. 3526.
28. Про відновлення дії окремих положень Конституції України: Закон України від 21 лютого 2014 р. № 742-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 11. Ст.143.
29. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 30. Ст. 260.
30. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 7 червня 2018 р. № 2447-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 24. Ст. 212.
31. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21 грудня 2016 року (зі змінами і допов.). Відомості Верховної Ради України. 2017. № 7-8. Ст. 50.
32. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 р. № 4572-VI (зі змін.) Голос України. 2012. 18 квітня. № 70.
33. Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 р. № 2235-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 13. Ст. 65.
34. Про Державний Гімн України : Закон України від 6 березня 2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 24. Ст.163.
35. Про Державний реєстр виборців: Закон України від 22 лютого 2007 р. № 698-V. (зі змін.) Відомості Верховної Ради України. 2007. № 20. Ст. 282.
36. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 4. Ст. 43.
37. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 5 лютого 2015 р. № 157-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 13. Ст. 91.
38. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-17 (зі змін.). Відомості Верховної Ради України. 2011. № 32. Ст. 314.
39. Про забезпечення права на справедливий суд: Закон України від 12 лютого 2015 р. № 192-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 18, № 19–20. Ст. 132.
40. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15 квітня 2014 р. № 1207-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 26. Ст. 892.
41. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 52. Ст. 561.
42. Про закордонних українців: Закон України від 4 березня 2004 р. № 1582-IV (зі змін. від 06.06.2012). Відомості Верховної Ради України. 2004. № 25. Ст. 343.
43. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 47. Ст. 256.
44. Про імміграцію: Закон України від 7 червня 2001 р. № 2491-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 41. Ст. 197.
45. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII.

Відомості Верховної Ради України. 1992. № 48. Ст. 650.

46. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 р. № 794- VII (зі змін.) Відомості Верховної Ради України. 2014. № 52. Ст. 222.

47. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2136-19/page>

48. Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 4 квітня 1995 р. № 116/95-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 19. Ст. 134.

49. Про медіа: Закон України від 13 грудня 2022 року № 2849-ІХ. від 13.01.2023. Офіційний вісник України. 2023 р., № 3, стор. 168, стаття 205, код акта 115850/2022

50. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 р. № 1906-ІV. Офіційний вісник України. 2004. № 35. Ст. 2317.

51. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 р. № 586-ХІV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 20–21. Ст. 190.

52. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. №280/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24. Ст. 170.

53. Про місцеві вибори: Закон України від 14 липня 2015 р. № 595-VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main/595-19> (дата звернення: 23.07.2019).

54. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 15.08.2019).

55. Про національні меншини в Україні: Закон України від 25 червня 1992 р. № 2494-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 36. Ст. 529.

56. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 р. № 442. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%B>

57. Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11 липня 2001 р. Офіційний вісник України. 2001. № 32. Ст. 1449.

58. Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2365- III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 23. Ст. 118.

59. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22 вересня 2011 р. № 3773-VI. Голос України. 2011. 25 жовтня. № 199.

60. Про правонаступництво України: Закон України від 12 вересня 1991 р. № 1680-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 46. Ст. 617.

61. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.08.2023 №3354-ІХ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>

62. Про приєднання України до Конвенції про статус біженців та Протоколу щодо статусу біженців: Закон України від 10 січня 2002 р. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 17.

63. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 2–3. Ст. 12.

64. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 5 березня 1998 р. № 183/98-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 35.Ст. 237.

65. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування: Закон

- України від 15 липня 1997 р. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 38. Ст. 249.
66. Про Рахункову палату: Закон України від 2 липня 2015 р. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 36. Ст. 360.
67. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 р. № 1861-VI (зі змін.). Відомості Верховної Ради України. 2010. № 14–15; 16–17. Ст. 133.
68. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23 квітня 1991 р. № 987-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 25. Ст. 283.
69. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11 грудня 2003 р. Офіційний вісник України. 2004. № 1. Ст. 4.
70. Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11 липня 2002 р. № 93-IV. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 40. Ст. 290.
71. Про статус народного депутата України: Закон України від 17 листопада 1992 р. № 2790-XII. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 42. Ст. 212.
72. Про створення вільної економічної зони «Крим» та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України: Закон України від 12 серпня 2014 р. № 1636-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 43. Ст. 2030.
73. Про столицю України – місто-герой Київ: Закон України від 15 січня 1999 р. № 401-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 11. Ст. 79.
74. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402- VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
75. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 року (зі змінами і допов.). Відомості Верховної Ради України. 1998. № 20. Ст. 99
76. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 р. (зі змінами і допов.). Відомості Верховної Ради України. 2011. № 38. Ст. 385
77. Про Центральну виборчу комісію: Закон України від 30 червня 2004 року (зі змінами і доп.). Відомості Верховної Ради України. 2004. № 36. Ст. 448.
78. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17 березня 2011 р. № 3166-V (зі змін.). Відомості Верховної Ради України. 2011. № 38. Ст. 385.
79. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо офіційного тлумачення положення «на наступній черговій сесії Верховної Ради України», яке міститься у статті 155 Конституції України від 15 березня 2016 року № 1-рп/2016. Офіційний вісник України. 2016. № 28. С. 289. Ст. 1137.
80. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини дев'ятої статті 61, частини третьої статті 105 Закону України «Про вибори народних депутатів України», пункту 3 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про внесення

змін до Закону України «Про вибори народних депутатів України» щодо виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку партії у багатомандатному окрузі» (справа про виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку політичної партії) від 21 грудня 2017 року № 3-р/2017. Вісник Конституційного Суду України. 2018. № 1. Стор. 46.

81. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про засади державної мовної політики» 28 лютого 2018 № 2-р/2018. Вісник Конституційного Суду України. 2018. № 2. С. 102.

82. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222-IV (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України). Вісник Конституційного Суду України. 2010. №5. С.36-56.

83. Рішення Конституційного Суду України № 6-рп/2005 від 05.10.2005 р. (справа про здійснення влади народом). Офіційний вісник України. 2005. № 41. Ст. 2605.

84. Рішення Конституційного Суду України № 3-рп/2000 від 27.03.2000 р. (справа про всеукраїнський референдум за народною ініціативою). Офіційний вісник України. 2000. 30. Ст. 1285.

85. Рішення Конституційного Суду України № 6-рп/2008 від 16.04.2008 р. (справа про прийняття Конституції та законів України на референдумі). Офіційний вісник України. 2008. № 32. Ст. 1056.

86. Рішення Конституційного Суду України № 23-рп/2008 від 15.10.2008 р. (справа про проголошення Президентом України всеукраїнського референдуму за народною ініціативою). Офіційний вісник України. 2008. № 80. Ст. 2701.

87. Рішення Конституційного Суду України № 1-рп/1998 від 26.02.1998 р. (справа про вибори народних депутатів України). Офіційний вісник України. 1998. № 23. Ст. 93.

88. Рішення Конституційного Суду України № 19-рп/2003 від 10.12.2003 р. (справа щодо недоторканності та імпідменту Президента України). Офіційний вісник України. 2003. № 51. Ст. 2704.

89. Рішення Конституційного Суду України № 11-рп/2001 від 13.07.2001 р. (справа про адміністративно-територіальний устрій). Офіційний вісник України. 2001. № 29. Ст. 1327

90. Рішення Конституційного Суду України від 14 березня 2014 року № 2-рп/2014 у справі за конституційними поданнями виконуючого обов'язки Президента України, Голови Верховної Ради України та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим «Про проведення загальнокримського референдуму» (справа про проведення місцевого референдуму в Автономній Республіці Крим). Офіційний

вісник України. 2014. № 36. Ст. 965.

91. Рішення Конституційного Суду України від 20 березня 2014 року № 3-рп/2014 у справі за конституційним поданням виконуючого обов'язки Президента України, Голови Верховної Ради України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим «Про Декларацію про незалежність Автономної Республіки Крим і міста Севастополя». Офіційний вісник України. 2014. № 27. Ст. 776.
92. Рішення Конституційного Суду України № 1-рп/2000 від 09.02.2000 р. (справа про місцеве самоврядування). Офіційний вісник України. 2000. № 30. Ст. 1283.
93. Питання забезпечення діяльності Президента України: Указ Президента України від 20.06.2019 р. № 417/2019. Офіційний вісник Президента України. 2019. № 13. С.4. Ст.364
94. Положення про Офіс Президента України: затв. Указом Президента України від 25.06.2019 р. № 436/2019. Офіційний вісник Президента України. 2019. № 14. С.3. Ст.366.
95. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 р. № 442 (зі змін.). Офіційний вісник України. 2014. № 74. С. 57. Ст. 2105.

Базова література

1. Алмаші І.М. Реалізація прав людини в Україні: монографія. Ужгород: Видавничий центр Закарпатського інституту ім. А. Волошина ПрАТ ВНЗ «МАУП», 2015. 226 с.
2. Бабін Б.В., Ковбан А.В. Права людини та громадянське суспільство : навч. посібн. для студ. вищих навч. закладів. Одеса : Фенікс, 2014. 320 с.
3. Баштанник А. Особливості регулювання діяльності органів державної влади в умовах децентралізації. *Public Administration*. 2018. №. 1. С. 36.
4. Бенько І. Д., Скочинський В. І. Сучасний стан і особливості діяльності органів місцевого самоврядування та їх вплив на організацію обліку. *Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія*: матеріали IV міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. 28 грудня 2018 рік . Тернопіль: ТНЕУ, 2018. С. 69-70.
5. Берестова І. Конституційний Суд України в системі юрисдикційних органів: загальні положення. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №9. С. 154–159.
6. Белов Д. М., Бисага Ю. М. Парадигма українського конституціоналізму та конституційна реформа: питання співвідношення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2014. №. 28 (1). С.64-68.
7. Белов Д.М. Інститут імпідменту президента в країнах СНД (порівняльно-

- правовий аналіз). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2004. Випуск 3. С. 46-49.
8. Бисага Ю.М. Право на судовий захист: конституційно-правовий аспект: монографія. Ужгород : Гельветика, 2015. 207 с.
9. Вегеле І. Адвокатська монополія: європейський досвід. *Судова реформа: стан та напрями розвитку*: матеріали IV Міжнародного судово- правового форуму 17-18 березня 2016 рік. Київ: Юридична практика, 2016.С. 55-61.
10. Гецько М. М. Конституційна скарга як інструмент реалізації природного права людини і громадянина в Україні на судовий захист основних прав і свобод. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. Випуск 7. С. 73-77.
11. Горячов Д.О. Поняття захисту конституції та її основні елементи. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 5. С. 61-64.
12. Євтушенко О. Н. Принцип поділу влади та його вплив на формування демократичної моделі державної влади: зарубіжний досвід і Україна. *Наукові праці. Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Сер.: Політологія*. 2009. №. 110. Вип. 97. С. 89-94.
13. Інститут конституційної скарги як засіб захисту основних прав і свобод: порівняльно-правовий аналіз; / за заг. ред. Гецько М. М., Бисаги Ю. М., Белова Д. М. Ужгород: «Гельветика», 2015. 228с.
14. Карпа М., Кіцак Т. Компетенція посадових осіб місцевого самоврядування: особливості визначення. *Public Administration*. 2018. №. 1. С. 36.
15. Кириченко Ю. Новий Закон про Конституційний Суд України: недоліки та здобутки. *Конституційний процес в Україні: політико-правові аспекти*. 2017. № 7. С. 56–57.
16. Колодій А. М. Методологічні проблеми оновлення конституційного права України. *Сучасна правова освіта*: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, 23 лютого 2018 р. Київ: Національний авіаційний університет Тернопіль: «Вектор». 2018. С.67-69.
17. Конституційне право України : навч. посібн. Вид. 2-ге, перероб. і доп. / В. О. Боняк, В. А. Завгородній, А. В. Самотуга, Л. А. Філяніна. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 293 с.
18. Конституційні аспекти розподілу повноважень у системі вищих органів державної влади України / Розумний М.М., Павленко І.А., Даниляк О.О., Караваєв В.С. Київ: НІСД, 2015. 27 с.
19. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
20. Коцкулич В.В. Категорія справедливості в контексті загально етичних стандартів правової поведінки суддів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2017. № 30.Том 1. С.44-45.
21. Коцкулич В.В. Місце і роль конституційної герменевтики у

правозастосовчій діяльності суду. *Конституційно-правове будівництво на зламі епох: пошуки оптимальних моделей*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 22 – 23 квіт. 2016 р. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2016. С.102-104.

22. Коцкулич В.В. Онтологічні аспекти дослідження суддівського розсуду: *Закарпатські правові читання*: матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції, 20-22 квітня 2017 року. Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський національний університет». 2017. Том 1. С. 539-543.

23. Крусян А. Р., Крусян А. Р. Гуманізація та гуманістична функція (роль) конституційного права в правовій системі України. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 18 травня 2018 р. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. Т.1 С. 276-279.

24. Куцин Я. М. Інститут парламентського контролю: основний чинник у сфері контролю за дотриманням основних прав і свобод людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. Вип. 40, т.1. С. 45-50.

25. Куцин Я. М. Парламентський контроль – основний чинник ефективності принципу «стримувань і противаг». *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. Вип. 46, т.1. С. 36-41.

26. Куцин Я. М. Праксеологія парламентського контролю: порівняльно-аналітичне дослідження: дис...канд. юр. наук : 12.00.02. Ужгород, 2018. 261с.

27. Куцин Я. М. Шляхи вдосконалення нормативно-правового закріплення прав опозиції у сфері здійснення парламентського контролю в Україні: порівняльно-правове дослідження. *Visegrad journal on human rights*. 2018. № 3/1. С. 103-108.

28. Куцин Я. М. Якість законотворчого процесу в Україні як основний чинник ефективності парламентського контролю. *«Порівняльно-аналітичне право»*. 2016. № 6. С. 54-58.

Додаткова література:

1. Литвин В. М. Адміністративно-територіальний устрій України: ретроспективне бачення і перспективи реформування. *Вісник Національної академії наук України*. 2015. № 8. С. 58-70.

2. Литвинов О. М. Межі конституційного контролю у провадженнях за конституційними поданнями та конституційними скаргами: теоретичні аспекти. *Теорія і практика правознавства*. 2018. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2018_1_4/ (дата звернення: 12.08.2020).

3. Литвинов О. М., Валерійович Б. В. Інституційний механізм забезпечення конституційної скарги в Україні: концептуальні проблеми. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. 2018. С. 34.

4. Львова Є. Глобальний конституціоналізм: теоретичні підходи та правові виклики до формування (ідеологія та концепт): монографія/Єлизавета Львова. Одеса: Фенікс, 2019. 294 с.
5. Марцеляк О. Правова природа актів Конституційного Суду України та їх роль у розвитку науки конституційного права. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. №4. С. 118–121.
6. Теорія та практика побудови і розвитку демократичної, соціальної, правової держави в Україні у контексті євроінтеграції: колективна монографія / Л.Г. Матвєєва, І.Й. Магновський, Л.Б. Тарасенко та ін. Одеса: РВВ ОДУВС, 2021, 290 с.
7. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів. Вид. 2-ге. випр., допов. Київ, 2015. 208 с.
8. Шаповалова І. Правовий статус органів місцевого самоврядування у сфері дотримання прав людини. *Public Administration*. 2018. №. 2. С. 37.
9. Швець Ю.Ю. Шляхи реалізації конституційного права особи на охорону здоров'я: порівняльно-правове дослідження: монографія. 2018. 512 с.

Інтернет-сторінки

www.president.gov.ua. – Офіційна сторінка Президента України
www.rada.gov.ua – Офіційна сторінка Верховної Ради України
www.kmu.gov.ua - Офіційна сторінка Кабінету Міністрів України
www.rainbow.gov.ua – Офіційна сторінка Ради національної безпеки та оборони України
www.ombudsman.kiev.ua – Офіційна сторінка Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
www.cvk.gov.ua - Офіційна сторінка Центральної виборчої комісії України
<http://vkksu.gov.ua/> Офіційна сторінка Вищої кваліфікаційної комісії суддів України
<http://nsj.gov.ua/> - Офіційна сторінка Національної школи суддів України
<http://www.liga.net> – «Ліга»
<http://www.nbuv.gov.ua/node/2116> - Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського

Науково-методичне видання

НОРМОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

підготовки фахівців освітнього ступеня «магістр»

освітньо-професійної програми Право

спеціальність D8 «Право»

2025 рік набору

Підп. до друку 25.07.2025. Формат 60x84/16.

Друк цифровий. Папір офсетний. Гарнітура Times.

Ум.-друк. арк. 4,13. Обл.-вид. арк.2,82.

Наклад 30 прим.

Надруковано з готового оригінал-макета.

Поліграфічне відділення

Одеського державного університету внутрішніх справ

м. Одеса, вул. Успенська,1,

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДП № 3507 від 25.06.2009

e-mail rvv@oduvs.edu.ua